

Geliş Tarihi: 20 Mart 2025
Kabul Tarihi: 10 Temmuz 2025

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal of Modern Turkish History Studies
XXV/50 (2025 Bahar/Spring), ss. 387-419.

DOI: 10.18244/ctad.1662038

Araştırma Makalesi / Research Article

“MUHALİF MEMURLAR”: CHP KAYITLARINDA DP’YE DESTEK VEREN KAMU GÖREVLİLERİ (1946-1950)*

Murat KILIÇ**

Öz

Bu çalışma, 1946-1950 yılları arasında Demokrat Parti’ye (DP) destek verdiği, sempati duyduğu veya karşı bir tavır takınmayarak tarafsız kaldığı gerekçesiyle iktidar partisi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından fişlenen kamu görevlilerini incelemektedir. Bu inceleme, CHP teşkilatları ve genel merkezi arasındaki yazışmaları içeren belgeler ışığında gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de tek partili dönemde ve sistemde memurlar, yalnızca devlete değil, aynı zamanda CHP’ye de sadakatle bağlı olmaları beklenen birer unsur olarak görülmüştür. Çalışmada özellikle mülki idare amirleri, kolluk kuvvetleri, yargı mensupları ve öğretmenler gibi kamu görevlilerinin DP’ye yakın tutumları nedeniyle şikâyet edildiği, takibata ve soruşturmaya maruz kaldığı ve pek çoğunun görev yerlerinin değiştirildiği ortaya konulmuştur. Ancak iktidar açısından sadece DP’yle iltisaklı olmak değil, siyasi tarafsızlık da bir eksiklik veya tehdit olarak algılanmıştır. CHP bu açıdan memurlardan tam bir sadakat beklentisi içerisindedir. Çalışma, CHP belgeleri üzerinden fişlemelerin tasnif ve analizini yaparak çok partili hayata geçiş sürecinde bürokrasinin nasıl bir siyasal baskıya maruz kaldığını ve devlet-parti özdeşliğinin bulunduğu sistemlerin memuriyet müessesesini nasıl şekillendirdiğini göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: CHP, DP, Bürokrasi, Memur, Muhalefet.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.
There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Doç. Dr., Nevşehir Hacıbektas Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,
(e-posta: muratkilic@nevsehir.edu.tr), (ORCID: 0000-0001-5048-5227).

**“OPPOSITION BUREAUCRATS”:
PUBLIC OFFICIALS SUPPORTING
THE DP IN CHP RECORDS (1946–1950)**

Abstract

This study examines public officials who were blacklisted by the ruling party, the Republican People’s Party (CHP), between 1946 and 1950 for supporting, sympathizing with, or remaining neutral toward the opposition Democrat Party (DP). The research is based on documents comprising correspondence between CHP’s central organization and its local branches. During Türkiye’s single-party period, civil servants were not only expected to be loyal to the state but also to the CHP, which had become functionally identical with the state itself. The study reveals that officials such as provincial administrators, law enforcement officers, members of the judiciary, and teachers were frequently subjected to complaints, investigations, and relocations due to their perceived proximity to the DP. From the perspective of the ruling party, not only affiliation with the DP but also political neutrality was interpreted as a deficiency or even a threat. Thus, the CHP expected full political loyalty from public servants. By classifying and analyzing these blacklisting documents, this study aims to show how the bureaucracy was subjected to political pressure during the transition to multi-party politics, and how state-party integration shaped the institution of public service.

Keywords: *CHP, DP, Bureaucracy, Civil Servant, Public Office, Opposition.*

Giriş

Memur kelimesi, *Güncel Türkçe Sözlük*'te “Devlet hizmetinde aylıkla çalışan kimse; görevli, işyar” karşılığıyla yer almaktadır. Yani başka bir ifadeyle memur, yaygın kullanımda “devlet hizmetlisi”ne karşılık gelmektedir. Yükümlü olduğu tek merci devlettir yahut devlet olması gerekir/beklenir. Herhangi bir siyasi parti, ideoloji, cereyan ile angaje olması ise tercih edilmez. Nitekim bu bağlamda devlet memurlarının tarafsızlığı, modern kamu yönetiminin en temel ve aranan esaslarından birini teşkil etmektedir. Bilhassa demokratik sistemlerde memurların siyasi partilerden bağımsız, tarafsız ve liyakate dayalı bir anlayışla görev yapmaları esastır. Ne var ki bu norm, devlet ile iktidar partisi arasında bir monizmin var olduğu yahut bir özdeşliğin tesis edildiği sistemlerde büyük ölçüde işlevini kaybetmektedir. Devlet-parti bütünleşmesinin yaşandığı bu tarz sistemlerde memur, artık sadece “devletin hizmetlisi” değil; aynı zamanda “partinin memuru” haline dönüşmektedir.

Böyle bir dönüşümün örneğine, Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanının ardından tesis edilen tek partili dönemde rastlamak mümkündür. Cumhuriyet’in memur rejimi, 1926’da kabul edilen Memurin Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu kanunun 9. maddesi ile memurların siyasetle iştigal etmeleri tamamen ve katî suretle yasaklanmıştır.¹ Buna karşın kurucu parti olarak Cumhuriyet Halk Fırkası/Partisi (CHF/CHP)’nin zamanla devletle bütünleşik veya simbiyotik hale geldiği ve bunu müteakip memurlardan kimi zaman partizanlık derecesine varan bir tür sadakat beklendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Neticede tek partili bu sistemde bürokratik iktidarla siyasal iktidar büyük ölçüde kaynaştırılmıştır.² Ancak bu sadakat ve kaynaşma, çok partili hayata geçişle birlikte önemli bir sınav verecektir. 1946 yılında Demokrat Parti’nin (DP) kuruluşu, CHP’nin tek parti olarak şekillendirdiği ve elinde tuttuğu siyasi ve toplumsal mimariyi sarsmaya başlamış ve bu çerçevede bürokrasideki yerleşik alışkanlıkları da ciddi biçimde zorlamıştır.³ Şüphesiz bu durum, CHP’nin alışık olduğu bir hal değildir. Nitekim Türk siyasi tarihinde üzerinde mutabakat olan konulardan biri, memur ve bürokratların CHP’yi destekleyen

1 1926’da kabul edilen Memurin Kanunu’nun ilgili 9. maddesi şu şekildedir: “Memurların siyasi cemiyet ve kulüplere intisap ve devamları, her nevi intihabata müdahaleleri ve siyasi neşriyat ve beyanatta bulunmaları memnu ve bilmuhakeme sübutu halinde tartlarım muciptir”. *Resmî Ceride* (31 Mart 1926, Yıl 4, Sayı: 336), 1222.

2 Leslie L. Roos ve Noralou P. Roos, *Managers of Modernization: Organization and Elites in Turkey, 1950-1969* (Cambridge: Harvard University Press, 1971), 31-32’den aktaran Ergun Özbudun, “Türkiye’de Devlet Seçkinleri ve Demokratik Siyasal Kültür”, *Türkiye’de Demokratik Siyasal Kültür içinde* (Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, 1995), 14-15.

3 Arcayürek, DP’nin kuruluş sürecini aktarırken memurların yeni partiye olan ilgisinden ve DP örgütlerine katılım sağlamalarından bahsetmektedir. Cüneyt Arcayürek, *Demokrasinin İlk Yılları 1947-1951*, (Ankara: Bilgi Yayınları, 1985), 133-134.

gruplar arasında yer aldığıdır.⁴ Şimdi ise devletin memuru ile partinin memuru arasındaki fark, daha görünür hâle gelmiş, CHP taşra teşkilatlarının ve Genel Sekreterliğinin gözünde tarafsız kalan veya DP'ye yakın duran her kamu görevlisi “sakıncalı” addedilmiştir. Öyle ki yeni kurulan muhalefet partileri karşısında nasıl davranılması lazım geldiği ve bu partiler karşısında alınması gereken tedbirler kapsamında yapılan çalışmalarda memurlar da bahis konusu olmuştur. Bunun en bariz ve ilk örneklerinden biri, 17- 21 Ocak 1946 tarihleri arasında düzenlenen CHP Bölge Müfettişleri⁵ Toplantısıdır. Söz konusu toplantıda milletvekilleri seçimlerini kazanmak için alınması gereken tedbirler konuşulmuş ve bunlar, Genel Sekreterliğe sunulmuştur. Bu kapsamda *Genel Seçimlerle İlgili Genel Sekreterliğini Tasvibine Arz Edilecek İşler* başlığı altında 12 maddelik bir liste hazırlanmıştır. Listenin memurlarla ilgili 10. maddesi şu şekildedir: *Partiye açıkça muhalefeti görülen ve seçim üzerinde müessir olacağı muhakkak bulunan memurların Genel Sekreterliğe bildirilmesi ve bunların işten veya o yerden uzaklaştırılması gereklidir.*⁶

Görünen odur ki müfettişler, konuyla ilgili son derece radikal bir çözüm düşünmüştür. Bunun daha üst merciler tarafından ne şekilde karşılandığına dair direkt bir belge yahut yazışmaya rastlanılmamıştır. Ne var ki yaşanan iki olay, söz konusu toplantıdan çıkan önerinin dikkate alındığını ve hayata geçirilmeye çalışıldığını göstermektedir. Bunlardan ilki, taşradan Genel Sekreterliğe ulaşan ve CHP aleyhine çalışan memurlarla ilgili şikâyet ve yer değiştirme taleplerini içeren dilekçe ve raporlardır. İkincisi ise bu şikâyet ve taleplerin artması üzerine CHP Genel Sekreterliğinin bir genelge yayımlanmak zorunda kalmasıdır. 20 Ocak 1948 tarihli ve 3030 sayılı bu genelge, CHP Genel Sekreteri Tevfik Fikret Sılay imzasıyla bütün CHP il, ilçe ve bucak teşkilatlarına gönderilmiştir. Söz konusu genelgenin memurlar ve memurlar hakkındaki şikâyetleri konu alan 3. maddesi şu şekildedir:

Tarafsızlığını kaybeden ve partimiz aleyhinde çalışarak karşı partileri destekleyen ve görevini politika ile karıştıran memurlar hakkında teşkilatımızdan şikâyetler almaktayız. Ancak bazı memurların bulunduğu yer teşkili veya mensupları tarafından şikâyet edilmesine rağmen aynı

4 Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2010), 480; Cemil Koçak, *CHP Genel Sekreterliği (1930-1945)*, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2018.), 92-106.

5 Parti müfettişliklerinin teşkili, Halk Fırkasının 1923 tarihli kuruluş nizamnamesine isnat edilmektedir. Söz konusu nizamnamenin 82. maddesi vilayetleri içerisine alan teftiş mıntıkalarının belirlenmesini ve her mıntıkada partiye bağlı heyetleri teftişle ve gözetlemekle görevli bir müfettişin bulunmasını ön görmektedir. Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi, (Ankara, 1339), 13. Ancak zaman içerisinde yapılan bazı değişikliklerle müfettişlik müessesesinin amacı, işlevi ve yetkileri yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler ile parti müfettişliğinin tek parti dönemindeki gelişimi için bkz. Cemil Koçak, “Tek-Parti Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi’nde Parti Müfettişliği”, Tarık Zafer Tunaya’ya Armağan içinde (İstanbul: İstanbul Barosu Yayını, 1992), 459-494.

6 “Cumhuriyet Halk Partisi teftiş teşkilatı ve müfettişlere gönderilen tamimler ile müfettişler toplantısında görüşülen konular”, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490.1.0.0/728.494.1.

memurun o teşkilin diğer mensupları veya başka kademeleri tarafından tarafsız ve vazifesine bağlı iyi memur olduğu hakkında yazılar da alınmaktadır. Bütün bu karışık durumun önüne geçmek ve teşkilatımızın bu konuda devam eden sızlanmalarını önlemek için her şeyden önce görevini politika ile karıştıran memurun vaziyeti tashih edilemez ve şikâyet edilmesinde zaruret hasıl olursa bu memurun politika ile iştigal ettiğine ve partimiz aleyhinde fiili olarak çalıştığına dair esaslı maddeler tespit edilmeli ve o memurun bu hali idare kurullarının kararına bağlanmalıdır. Tayini ilçe ve ile ait memurların merkeze şikâyet edilmemesi usul ittihaz olunmalı ve bu gibilerin zararları arkadaşlarımızın idari makamlarla tesis edecekleri iyi münasebetlerle bertaraf edilmelidir.⁷

Genelgenin hemen başındaki ifadelerden sanki gereksiz şikâyetlerin önünü alma gibi bir amaç olduğu izlenimi çıksa da devamında işin esasının ve asıl saikin, şikâyetleri belli bir düzene koymak olduğu görülmektedir.⁸ Genel Sekreterlik, artan şikâyetlerin tamamının kendisine yapılmamasını; bazılarının yerelde halledilmesini planlamaktadır. Buna karşın taşra teşkilatları, parti müfettişleri ile Genel Sekreterlik arasındaki dilekçe, rapor ve yazışmalardan oluşan belgelerin sayısı ve yekûnu, hayli kabarıktır. Söz konusu bu belgelerde dikkat çeken başlıca husus, yaklaşık çeyrek asırlık iktidarın “kendi memurlarının” yeni kurulmuş bir partiyi desteklemelerini, bu partiye gönül vermelerini hazmetmekte güçlük çektiğidir. Ne var ki kamu görevlilerinin yalnızca muhalefete destek verdikleri için değil; pek çok zaman tarafsız kaldıkları için tehdit olarak algılanmaları ve fişlenmeleri söz konusudur. Nitekim memurların CHP'ye bağlılık göstermemesi, onları direkt olarak DP'ye angaje kişiler olarak görülmesine neden olmuştur. Bu da memurların fişlenmesi, görevden alınması ya da uzak bölgelere sürülmesi gibi uygulamaları beraberinde getirmiştir.

Bu çalışma, 1946-1950 yılları arasında CHP belgeleri üzerinden DP'ye destek verdiği, sempati duyduğu yahut bu yeni partinin gelişmesine engel olmadığı gerekçesiyle raporlanan, fişlenen ve kayıt altına alınan memurları konu edinmektedir. Aktarılan örnekler vasıtasıyla Türkiye'de tek

7 “Görevlerini kötüye kullanan memurlar hakkında tamim”, BCA, 490.1.0.0/9.46.1.

8 Bu hususta farklı düşüncelere de rastlamak mümkündür. Hilmi Uran teşkilatlardan gelen memurlarla ilgili gelen şikâyetlere kulak verilmediğini; hatta memur tarafsızlığı meselesinin CHP'nin aleyhine işlediğini ve gerekenin yapılamadığını aktarmaktadır: [...] Öte taraftan hükümet, memur tarafsızlığı telakkisini artık o kadar partimiz aleyhine yürütür olmuştur ki, muhalefet partisi, kendilerine hoş gelmeyen herhangi bir memuru bulunduğu yerden derhal kaldırtabiliyor, fakat partimiz teşkilatının şikâyetine -karşı tarafın yaygarasından duyulan endişe sebebiyle- iltifat bile edilmiyordu. Hükümet dairelerinde işi olanlar için muhalefet partisine mensup olmak adeta bir imtiyaz olmuştur ve memurlar için de hareketleriyle daha ziyade muhalefeti tatmin eder olmak günün makbul siyaseti telakki ediliyordu. Muhalefetin burnuysa daima havadaydı ve iktidarın aşağılanması derecesine inen bu yumuşak siyasetinin kokusu nu bile duymak istemiyor görünüyordu. Hilmi Uran, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatalarım (1908-1950)*, (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2008), 421.

partili dönemin ve geleneğin, bürokrasi üzerindeki denetimi ile memurluğun ideolojik ve siyasi mahiyetine dikkat çekilmesi amaçlanmaktadır. Belgelerdeki yoğunluğa göre memurlar, “Mülki İdare Amirleri”, “Kolluk Kuvvetleri”, “Yargı Mensupları” ve “Öğretmenler” başlıkları altında ele alınmıştır. Bunlar dışında “Diğer Memurlar” başlığı altında da mezkûr dört başlık dışında kalan farklı memurlarla ilgili kayıtlara yer verilmiştir.

1. Mülki İdare Amirleri

CHP belgelerinde dikkat çeken başlıca memur grubu, kaymakamlardan müteşekkildir. Bir ilçe yönetiminin en tepesinde yer alan kaymakamlar, merkezden atanmaktadırlar. Mülki ve idari amirleri olarak yeri geldiğinde kolluk güçlerine emretme yetkisine sahip olması da bilhassa taşrada kaymakamlık müessesini, hayli nüfuzlu kılmaktadır. İktidar partisi de uzun süredir kullanmaya alıştığı bu nüfusu elinden bırakma niyetinde değildir.⁹ Hele ki bu gücün, karşı partinin eline geçmesi, akıllardan dahi geçirilmeyecek bir mesele olarak görülmektedir. İşte CHP de bu doğrultuda hareket etmiş ve DP ile ilişkisi olan, teması bulunan hatta DP karşısında tarafsız kalan kaymakamları, taşra teşkilatlarından gelen bilgiler ve şikâyetler çerçevesinde sıkı bir takibe almıştır.

Mülki İdare amirleriyle ilgili en erken tarihli yazışmalardan biri, DP’nin kurulmasını izleyen günlerde Mardin’in Savur İlçesi ile Genel Sekreterlik arasında gerçekleşmiştir. CHP Genel Sekreterliği tarafından yeni kurulan muhalefet partileri karşısında alınacak önlemleri içeren 12 Şubat 1946 tarihli genelgede muhtarlarla yakın temasta bulunulması ve parti saflarına çekilmesi talimatları yer almaktadır.¹⁰ CHP Mardin Savur İlçe Başkanlığı da bu genelge doğrultusunda faaliyetlerde bulunurken karşılaşılan engel ve sorunlar, CHP Genel Sekreterliğine iletilmiştir. Savur İlçe Başkanlığı, öncelikle Mardin İl Başkanlığına gönderdiği yazıda muhtarların, CHP’ye dâhil edilmesi için yapılan çalışmalar sırasında İlçe Kaymakamı Ahmet Balkan’ın engel çıkardığından bahsetmektedir. Aktarılan bilgiye göre DP’den yana bir tavır sergileyen kaymakam, “ben halk partisinin adayını tanımam” diyerek köylü kime fazla oy verirse onun muhtar seçileceğini ve kendisinin de sürece müdahale etmeyeceğini ifade etmiştir.¹¹

9 DP’nin de kuruluş sürecinde en çok şikâyet ettiği konulardan biri mülki amirlerin kendilerine baskı yaptıkları ve pek çok konuda engel olduklarıdır. Toker’e göre bu hususta DP’lilerin hakkı da vardır. Metin Toker, *Tek Partiden Çok Partiye 1944 -1950*, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990), 94. Dolayısıyla CHP için kaymakamlar, en önemli baskı araçlarından birini teşkil etmektedirler.

10 “Yeni kurulan partiler karşısında Parti mensuplarına düşen görevleri bildiren tamim”, BCA, 490.1.0.0/6.28.25.

11 “Demokrat Parti’nin Mardin ve ilçelerinde teşkilatını tamamladığı”, BCA, 490.1.0.0/444.1834.1.

Aslına bakılırsa kaymakamın bu yaklaşımında bir suç yahut kabahat teşkil edecek herhangi bir unsur yoktur ve tam da bir mülki idare amirinin davranması gerektiği gibi hareket etmiştir. Ne var ki bunun, iktidar partisi temsilcilerinin alışık olmadığı bir tavır olması, hadisenin bir şikâyet konusuna evrilmesine neden olmuştur. Bununla birlikte CHP ilçe yöneticileri açısından başka bir mesele daha mevcuttur. Kaymakamın tavrının, DP'liler tarafından "Kaymakam bizden taraf" şeklinde propaganda malzemesi olarak kullanılabileceği ve bunun neticesinde henüz DP teşkilatı kurulmamış olan ilçede DP'nin önüne geçilemeyeceğinden endişe edilmektedir. Üstelik kaymakam, bu meselede yalnız da değildir. İlçede hâkim olarak görev yapan İsmail Benli ile ortak hareket etmektedir. CHP İlçe Teşkilatının iddiasına göre her iki isim, birlikte CHP aleyhine çalışmaktadır. CHP Mardin İl Teşkilatı, Savur'dan gelen bu yazı üzerine konuyu araştırmış ve elde ettiği neticeyle birlikte 9 Ocak 1947'de CHP Genel Sekreterliğine aktarmıştır. Buna göre muhtar seçimlerinde söz konusu kaymakam ve hâkimin CHP aleyhindeki çalışmalarının "sinsi hareketlerinin" 20-25 kadar köy muhtarının tanıklıklarıyla da sabit olduğu ifade edilmiş ve *bu kutsal partinin gaye ve arzularını yerine getirmek için seçim başlamadan evvel gereken tedbirin alınması* talep edilmiştir. Ne var ki bu talebin bir süre daha yerine getirilmediği anlaşılmaktadır. Nitekim birkaç ay sonra Mart 1947'de Kaymakam Ahmet Balkan, benzer muhtevaya sahip başka bir şikâyet dilekçesine konu olacaktır. Yalnız bu kez yanında ilçe hâkimi değil; Jandarma Komutanı Sezai Durukan vardır. Savur CHP İlçe Teşkilatının iddiasına göre bu iki isim, ilçede DP'nin kurulmasına büyük gayret sarf etmişler, evlerde gizli toplantılar düzenlemişler ve bu toplantılara nüfuz sahibi şahsiyetleri getirterek DP'nin yükselmesine yardım etmişlerdir. Raporda ayrıca bu kişilerin, DP İlçe Teşkilatı mensuplarıyla geceli gündüzlü birlikte olduklarının, bütün Savur halkı ile memurlar, parti müfettişleri ve vali tarafından bilindiği ifade edilmektedir.¹² Yani dolaylı yoldan parti müfettişleri ve valinin de bu duruma kayıtsız kaldığına dikkat çekilmektedir.

Aydın'ın Bozdoğan ilçesi kaymakamının DP'lilerle muhabbeti, bu yönde propaganda fırsatı vermesi ve muhtarlara karşı tavrı da oldukça benzer bir şikâyet konusu olmuştur. 7 Kasım 1947'de Bozdoğan CHP ilçe İdare Kurulu tarafından Genel Sekterliğe bir zabıt varakasıyla birlikte şikâyet yazısı gönderilmiştir. Şikâyet konu olan hadise, 29 Ekim 1947'de gerçekleşen Cumhuriyet kutlamalarıyla ilişkilidir. Zabıt varakasında detaylı şekilde anlatılanlara göre Bozdoğan Kaymakamı Fethi Budak, 29 Ekim akşamını DP binasında demokratlarla içki içerek ve sazlı sözlü eğlence yaparak geçirmiştir. Bunun haber alınması üzerine binaya giden CHP'liler durumu yerinde tespit etmişlerdir. Kaymakamla birlikte Belediye Başkanı Nurettin Karakaş, Milli Eğitim Müfettişi Tahsin Türkbay, Jandarma Komutanı Naki Korul,

12 BCA, 490.1.0.0/444.1834.1.

Malmüdürü Sadettin İleri aynı mahalde rakı içmektedirler. Hatta Kaymakam, bizzat DP il başkanı ve arkadaşlarına kendi eliyle rakı servisi yapmaktadır. Bozdoğan İlçe Teşkilatı tarafından yapılan değerlendirmede, ortaya çıkan bu resmin, demokratlar için önemli bir propaganda mevzuu olduğu ve pek çok vatandaşın “Kaymakam da onlarla beraber olduktan sonra bizim de onlara katılmamızda mahzur yoktur” diyerek DP’ye geçtikleri belirtilmektedir. Bunlara ek olarak Kaymakam’ın, CHP’li muhtarlar baskı yaptığı ve bundan zevk duyduğu ifade edilerek Genel Sekreterlik tarafından gereğinin yapılması istenmektedir.¹³

İlçe kaymakamlarının doğrudan DP lehine çalışmalarının söz konusu olmadığı ancak CHP lehine yeterince ve eskisi gibi çalışmaları yahut bu hususta tereddüt göstermeleri de başkaca şikâyetlere vesile olmuştur. 2 Temmuz 1948 tarihinde Siirt CHP İl İdare Kurulu, Genel Sekreterliğe gönderdiği yazıda Eruh İlçe Kaymakamı Hilmi Gececi’nin DP’nin mevcudiyeti için ve CHP’nin aleyhinde çalıştığı bildirilmekte ve kaymakam hakkında gereken cezanın verilmesi istenilmektedir.¹⁴ Oysaki aktarılanlar arasında cezayı gerektirecek herhangi somut bir kanıt yahut olguya rastlanılmamaktadır. Yine de durumun yerinde incelenmesi için Muş Bölge Müfettişi CHP Van Milletvekili İhsan Olgun görevlendirilmiştir. İnceleme neticesinde 6 Ekim 1947’de Genel Sekreterliğe yazdığı raporda, Siirt ilinde CHP ve DP’nin durumları hakkında bilgi vermektedir. DP’nin ilde etkisiz olduğunu belirtmekle birlikte CHP’nin bazı sıkıntılarından bahsetmektedir. Bu çerçevede ildeki memurların DP’nin gelişmesi karşısında daha etkin olmaları gerektiği şu ifadelerle aktarılmaktadır: *“Siirt İlinde ve ilçelerinde yapmış bulunduğum temaslar bilhassa Kaymakam ve Zabıta mensupları eski enerjilerini kaybetmiş ve mütereddit bir ruh hali içinde bocalamaktadırlar.”*¹⁵

Muş’ta ise CHP adına durumun biraz daha “vahim” olduğu görülmektedir. CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 28 Şubat 1948 tarihli yazıda, Malazgirt ilçesinde CHP aleyhine iftiralar atarak propaganda yapanlar hakkında Kaymakamlığa yapılan şikâyetin ciddiye alınmadığı hatta kişiye özel şikâyet dilekçelerinin bu kişilerle paylaşıldığı ve neticede CHP teşkilatının zayıf ve gülünç düşürüldüğü anlatılmaktadır. Bütün bunlarla birlikte ilçedeki durum hakkında şu bilgilere yer verilmiştir: *“İlçemizde partimizi destekleyecek bir devlet teşkilatı olmadığını arz etsem yalan söylememiş olurum [...] bu ilçede şebeke teşkil etmiş olan ve isimleri ekte bildirilmiş olan üstün memurların dağıtılmadığı takdirde bu ilçedeki partimizin ileride ve her vakit yapacakları işlere engel ve mâni olacaklarına şüphe kalmamıştır.”*¹⁶

13 “Demokrat Parti’nin Aydın İl Kongresi raporlarının CHP Genel Sekreterliği’ne gönderildiği”, BCA, 490.1.0.0/446.1839.1.

14 “Siirt’te Demokrat Parti yanlılarının siyasi faaliyette bulundukları”, BCA, 490.1.0.0/445.1836.1.

15 BCA, 490.1.0.0/445.1836.1.

16 “Muş’ta Demokrat Parti faaliyetlerinin yok denecek kadar az olduğu”, BCA, 490.1.0.0/440.1824.3. Ekte yer aldığı belirtilen memur listesi, ilgili belgede bulunmamaktadır.

Kaymakamın önderliğinde CHP karşıtı DP yanlısı bir şebekenin kurulduğuna ve bunun CHP'yi zaafa düşürdüğüne yönelik şüphelerin benzerinin Rize Çayeli'nde de var olduğu söylenebilir. Çayeli İlçe Yönetim Kurulunun, CHP Genel Sekreterliğine yazdığı 19 Temmuz 1947 tarihli yazıda, ilçedeki bazı devlet memurları, DP saflarındaki hareketlilikten sorumlu tutularak genel merkeze şikâyet edilmektedir. İlçe dâhilinde DP'de gizli den gizliye bir gelişme görüldüğü ve ilçe yönetimi tarafından yapılan incelemenin neticesinde söz konusu gelişmenin, Kaymakam Ahmet Bileydi ve Jandarma Bölük Komutanı Yüzbaşı Kemal Günaçan'ın DP'yi desteklemelerinden ileri geldiği aktarılmaktadır. Ayrıca raporda Kaymakam Bileydi'nin zaman zaman CHP'yi aşağılayan ifadeler kullandığı ve bunun halk nazarında CHP'yi zaafa düşürdüğü belirtilmektedir. Kaymakam ve İlçe Jandarma Komutanının bu şekilde hareket etmeye devam etmeleri halinde ilçede CHP'nin zaafa düşeceği kanaatine varan ilçe yönetimi, bu iki idarecinin partinin selameti adına ilçeden uzaklaştırılmasını istemektedir. Bununla birlikte hadiseyi olduğundan daha ilgi çekici kılan şey, CHP ilçe kurulunun şikâyetini destekleyen bir tutanağın bulunmasıdır. Bu tutanak ilçedeki diğer bazı devlet dairelerinin yöneticileri tarafından kaymakamın jurnallendiği bir muhtevaya sahiptir.¹⁷ Dolayısıyla Çayeli'de bir yandan Kaymakam önderliğinde DP saflarında bir hareketlilikten şüphe duyulurken diğer yandan sadakatini koruyan ciddi bir memur kitlesi ve safından bahsetmek mümkündür.

Öte yandan Çayeli CHP İlçe Teşkilatının başka kaymakamlardan da şikayetçi olduğu görülmektedir. 13 Mart 1950 tarihli CHP ilçe komitesinin genel merkeze geçtiği yazıda bu kez de ilçede DP'ye ilgi yokken yavaş yavaş oluşmasının müsebbibi olarak o günkü kaymakam gösterilmektedir. Buna göre “Kaymakam denilen adam” diye bahsedilen Tevfık Akkutay, bilhassa DP ilçe başkanına ve bu kişiyle aynı fikri taşıyanlara yakınlık göstermektedir. CHP İlçe Teşkilatına göre bu yakınlık, halkın hükümetten soğumasının belli başlı nedenleri arasındadır. Yine belgeden anlaşıldığına göre Akkutay ilçeden uzaklaştırılmıştır. CHP ilçe yönetimi, “gönderdiği” kaymakamın oluşturduğu zararları propaganda yoluyla gidermeye çalıştığını da büyük bir gururla Genel Sekreterliğe iletmektedir.¹⁸

17 İlçe yönetimi, hazırladığı rapora “Maruzatımızı teyit ve tevsik eden” diye nitelediği bir tutanak eklemiştir. İlçede görev yapan idarecilerin imzasını taşıyan bu tutanak, şu şekildedir: *Bugün 7 Temmuz 1947 Pazartesi Saat 19'da sahil kahvesinin önünde (Kaymakam Ahmet Bileydi, Yargıç Mehmet Yavuz, Doktor Hüsnü Atabey, PTT Şefi İbrahim Saruhan, Belediye başkanı Ahmet Keçeli ve Gezici Başöğretmen Rıza Ülker) oturmuştuk. Gazetelerden şuradan buradan konuşuyorduk. Söz partiler üzerinde idi. Kaymakam Ahmet Bileydi (Halk Partisinin ağzına s....., anasını avradını s.....) demek suretiyle CHP'ye hakarete bulunduğunu gösterir tutanaktır. [Yargıç Mehmet Yavuz, Doktor Hüsnü Atabey, PTT Şefi İbrahim Saruhan, Belediye başkanı Ahmet Keçeli ve Gezici Başöğretmen Rıza Ülker imzalarıyla] BCA, 490.1.0.0/445.1836.1.*

18 “Bazı il ve ilçelerde propaganda komitelerinin oluşturulduğu ve bu komitelerin seçim propagandalarına dair raporları”, BCA, 490.1.0.0/1393.623.1.

DP'nin kurulması veya desteklenmesi dışında seçim başarısızlıkları sonrası da kaymakamların gündeme geldiği olmuştur. 1946 genel seçimlerinde İçel'de DP karşısında mağlup olan CHP, bu başarısızlığın nedenlerini aramakla meşguldür. Bu kapsamda ve genel merkezin talimatı üzerine İl Teşkilatı, ilçe teşkilatlarından 24 Temmuz 1946 tarihli bir genelgeyle yenilginin nedenleri hususunda malumat istenilmiştir. Cevaplanması istenen sorular arasında “mülkiye amirinin vazifesini nasıl yaptığı” da yer almaktadır. Silifke İlçe Teşkilatı tarafından verilen cevapta Mülkiye Amiri Edip Kartal'ın seçime tamamen lakayt kaldığı ve bu lakaydiden dolayı 98 köy muhtarının DP lehine propaganda yapmalarına ve ateşli birer üyesi gibi çalışmalarına imkân ve fırsat verdiği iddia edilmektedir. Ayrıca bu durum karşısında kaymakamla defaatle konuşularak ricada bulunulduğu ve dikkatinin çekildiği belirtilmektedir. Ancak bu konuşmalara ve uyarılara kulak asmayan Kaymakam Edip Kartal, muhtarların memur olmadıkları mütalaasında bulunarak istedikleri gibi çalışmalarında bir mahzur ve mâni bulunmadığını belirtmiştir. Hatta muhtarların gayretlerini tasvip ettiğini göstermiştir. İlçe Teşkilatına göre kaymakamın bu yaklaşımı, ilçede DP'lilere teveccühü iyiden iyiye artırmış ve seçimin kaybedilmesinde önemli bir rol oynamıştır. İlçe Teşkilatının bu iddiaları ve düşünceleri, İçel İl Merkezi tarafından 2 Ekim 1946'da Genel Sekterliğe iletilmiştir.¹⁹

2. Kolluk Kuvvetleri

Taşrada en az mülki amirler kadar -belki de daha fazla- etkili olan devlet görevlisi jandarmadır. Bilhassa kırsal kesimin büyük bir bölümünde devletin görünen yüzünün, jandarma olduğunu söylemek mümkündür. Yukarıda bahsedildiği üzere jandarma komutanları ve kaymakamların birlikte hareket ettiği örnekler mevcuttur. Mardin Savur, Aydın Bozdoğan ve Rize Çayeli ilçelerinde kaymakamla birlikte bu ilçelerin jandarma komutanları da şikâyetlere konu olmuştur. Öte yandan CHP belgelerine yansıyan ve sadece taşradaki kolluk güçlerinin ve amirlerinin başrolde olduğu örnek vakalar mevcuttur.

Söz konusu vakaların ilkinde, 1946 yılında Kütahya'da rastlanılmaktadır. Kütahya'nın Uşak CHP İlçe Yönetimi, Ağustos 1946'da Genel Sekreterliğe göndermiş olduğu yazıda Kütahya İl Jandarma Komutanı Yarbay Hakkı Akkoyunlu ve Uşak'ın Sivashlı Beldesi Karakol Komutanı Gedikli Üstçavuş Mustafa Ertan hakkında şikâyetle bulunmaktadır. İlk şikâyet, 7 Ağustos'ta yapılmış ancak sonuç alınamaması üzerine 19 Ağustos ve 9 Eylül 1946 tarihlerinde iki yazı daha gönderilmiştir. Yazılarda bu iki komutanın bütün kuvvetleriyle CHP aleyhine her türlü faaliyette bulundukları; buna karşın

¹⁹ “İçel İl İdare Kurulu tarafından Silifke İlçe Başkanlığı'nın yazılarına cevap verildiği”, BCA, 490.1.0.0/160.641.1.

cezalandırılmak bir yana adeta mükâfatlandırıldıklarına dikkat çekilmiştir. 1946 milletvekili seçimlerinde memuriyet forsunu CHP aleyhine kullanan Yarbay Hayri Akkoyunlu'nun halen vazifesi başında bulunduğu dikkat çekilmektedir. Yine CHP aleyhine çalışan Sivaslı bucağında DP'yi kuran ve her türlü hırsızlık ve suistimaliyle tanınan Gedikli Üstçavuş Mustafa Ertan'ın, taltif mahiyetinde görevlere getirildiği lojman ve tazminat imkânları tanındığı belirtilmektedir. Ancak mesele sadece bu kişilerin şikâyet edilmesiyle sınırlı değildir. Söz konusu isimlerin, "*CHP'ye büyük hizmetleri görmüş ve görmekte olan, bütün seçimlerde feragat ve fedakarlıkla*" CHP için çalışan Uşak Bölük Komutanı Selahaddin Alpman'ın bu görevinden uzaklaştırılması için çalıştıkları belirtilmektedir. Dolayısıyla CHP aleyhine çalışanların ödüllendirildiği; lehine çalışanların cezalandırıldığı bir tablo ortaya çıktığı düşünülmektedir. Ayrıca CHP'nin otoritesi ve prestiji zedelenmektedir. Bu zararın önüne geçilmesi için Yarbay Hayri Akkoyunlu'nun Kütahya'dan uzaklaştırılması talep edilmektedir. Ne var ki bu hususta herhangi bir gelişmenin olmaması üzerine CHP ilçe yönetimi, memnuniyetsizliğini dile getirmekle birlikte durumun yerinde tespiti için bir heyet oluşturulmasını istemiştir. Aksi halde olası seçimlerde bu kişilerin ve ortaya çıkan durumun CHP aleyhine tesir edeceği endişesi de paylaşılmıştır.²⁰

Benzer muhtevaya sahip başkaca örneklerle de rastlamak mümkündür. Kars'a bağlı Göle İlçesi CHP İdare Heyeti, Genel Sekreterliğe 6 Mart 1947 tarihinde ilçedeki Jandarma Komutanı Muzaffer Öngel'i şikâyet etmektedir. Şikâyetin gerekçesi, bu komutanın CHP aleyhinde faal rol oynayacağından duyulan şüphedir. İlçede bırakılmasının mahsurlu olacağı ve varlığının CHP'ye zarar vereceği endişesiyle buradan başka bir yere alınması istenilmektedir.²¹ Bu tarz şikâyetlerin iller ve ilçelerden bucaklara kadar indiği görülmektedir. Kayseri'nin Bünyan ilçesine bağlı Elbaşı CHP Bucak Başkanı Şuayb Büyükelbaşı'nın CHP Genel Başkanlığına a 13 Ekim 1947 tarihinde gönderdiği dilekçe, başka bir örnektir. Mezkûr bucakta görevli karakol komutanı Onbaşı Hüsnü'nün CHP'ye açıktan hizmet eden yurttaşların karakola işi düştüğünde vazifesini ve gücünü kullanarak bu vatandaşlara kötü davrandığı ve CHP aleyhine propaganda yaptığı belirtilmektedir. Bu kişinin bucaktan hatta ilçeden başka bir yere nakli istenilmektedir. Aksi halin, CHP'nin aleyhine olacağı ifade edilmektedir.²²

Bazı örneklerde ise geleceğe yönelik öngörülen ve duyulan endişeden ziyade yaşanmış bir başarısızlığın sorumlusu olarak kolluk amirlerinin gösterilmesi söz konusudur. Haliyle şikâyet konusu ve gerekçesi daha somut bir

20 "Demokrat Partinin Uşak'taki faaliyet raporlarının CHP Genel Sekreterliği'ne gönderildiği", BCA, 490.1.0.0/440.1824.4.

21 "Demokrat Parti'nin Kars'ta 2. kuruluş yıl dönümü toplantısını tamamladığı", BCA, 490.1.0.0/439.1818.2.

22 "CHP Kayseri İl İdare Kurulu'ndan Genel Sekreterliğe gelen dilek ve şikâyetler", BCA, 490.1.0.0 / 478.1947.1.

hal almaktadır. 14 Şubat 1947’de Genel Sekreterliğe bir CHP üyesi tarafından Kırklareli Muratlı Bucağı Karakol Komutanı Kemal’in muhtar seçimlerine etki ettiği ve demokratların seçilmesini sağladığı bildirilmektedir.²³

Kolluk kuvvetleri başlığı altında ele alınan belgeler arasında en dikkat çekici olanlardan biri, Silifke’deki kolluk kuvvetleriyle ilgili hazırlanan rapordur. 1946 seçimlerinde CHP’nin, DP’ye karşı kaybettiği yerlerden biri İçel’dir. Seçim sonrasında Genel Merkez, bu seçim yenilgisinin nedenlerini sorgulamıştır. Bu çerçevede ilçelere gönderilen bazı soruların cevaplandırılması istenilmiştir. Sorulardan biri “Seçimde mülkiye amiri, emniyet ve jandarma, vazifelerini nasıl yaptılar?” şeklindedir. Silifke CHP İlçe Teşkilatı da 6 Ağustos 1946’da CHP Sekreterliğine cevaplarını ya da başka bir ifadeyle Silifke’de DP’nin kazanmasının gerekçelerini Genel Sekreterliğe iletmiştir. Buna göre Jandarma, işlere tamamiyle bitaraf ve ilgisiz kalmıştır. Köylerde CHP aleyhine gerçekleştirilen ve her biri suç teşkil eden eylemlere, hadiseler ve menfi propagandalara ses çıkarılmaması DP lehine bir hava oluşmasına neden olmuştur. Öyle ki köylülere yönelik “biz davamızda o kadar haklıyız ki, devlet kuvvetleri bile bize ufak bir müdahaleye cesaret edemiyorlar” şeklinde bir propagandaya yol verilmiştir. İlçe yöneticileri bu bağlamda jandarmanın ihmali “affedilemez” olarak nitelemiştir.²⁴

Silifke’de seçimin kaybedilmesinde Jandarmayla birlikte bir diğer kolluk olan Emniyet teşkilatının da ihmalden bahsedilmektedir. Emniyet teşkilatı, DP’nin gerek çirkin ve yıkıcı propagandalarına gerekse seçim gününde DP’li yüzlerce şahsın sandık başlarında seçim kanununa aykırı bir şekilde görev yapmalarına mâni olmamıştır. CHP İlçe Teşkilatının bu yöndeki uyarıları ve teşebbüsleri de cevapsız kalmıştır. Bu lakaytlık, seçimde olumsuz tesir göstermiş ve “halk yığınlarının kapıldığı cereyanının inkişafını destekleyici bir hareket” olmuştur.²⁵

Emniyet güçlerini ve teşkilatını, konu alan başka şikâyetlere nadir de olsa rastlanmaktadır. Kayseri’de 1949 Nisan ayında yapılan CHP mitingi sırasında çıkan olaylarla ilgili Genel Sekreterliğe yazılmış bir ihbar mektubu, şehirde görevli başkomiser Hilmi Sezgin’i konu almaktadır. Buna göre olayların çıkmasının esas nedeni olan DP’lilerin tezahürat ve taşkınlığı sırasında başkomiserin büyük ihmali söz konusudur. Dahası bu ihmal kasıtlıdır. Nitekim mektupta başkomiserin DP’li olduğu ve olaylara göz yumduğu; halk ve diğer memurlar üzerinde DP lehine müthiş bir baskı oluşturduğu iddialarına yer verilmektedir.²⁶ Bu mektuplar, raporlar yahut fişlemelerde sadece faal görevde olanlara değil; emeklilere de yer verildiği olmuştur. Kastamonu Taşköprü’de eski komiser muavini Mehmet Yaman’ın muhalif “partilileri koruduğu için şikâyet edildiği” Genel Sekreterliğe bildirilmiştir.²⁷

23 “Demokrat Parti’nin Tekirdağ Kongresi’nin yapıldığı”, BCA, 490.1.0.0/438.1816.2.

24 BCA, 490.1.0.0/160.641.1.

25 BCA, 490.1.0.0/160.641.1.

26 “Kayseri’de CHP karşıtı partilerin faaliyetleri ile ilgili raporlar”, BCA, 490.1.0.0/439.1818.3.

27 “Muhtelif Parti mensuplarına ait fişler”, BCA, 490.01.0.0/2052.1.1.

3. Yargı Mensupları

Modern hukuk devletinin en belirleyici özelliklerinden biri hiç şüphesiz ki sağlıklı bir güçler ayrılığı prensibinin uygulanabilir olmasıdır. Bunlardan bilhassa yargının bağımsızlığı ve buna bağlı neşet eden hukukun üstünlüğü anlayışı, sağlıklı ve çoğulcu bir demokrasi için elzemdir. Türkiye’de her ne kadar Cumhuriyet’in ilanının ardından hukuk alanında pek çok reforma imza atılmış olsa da cari olan tek parti döneminde yargı ve yürütmenin eklektik hale geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Çok partili hayata geçiş sürecinde de CHP’nin bu alışkanlığını devam ettirmek istediği ve bu bağlamda diğer memurlara nazaran yargı mensuplarını biraz daha yakından takip ettiğini söylemek mümkündür. Nitekim CHP tarafından 1946 ve 1947 yıllarını kapsayan ve muhalif partililer hakkında toplu fişlemeleri içeren belgeler, incelendiğinde en fazla fişlemeye tabi tutulan grubun yargı mensupları olduğu görülmektedir.

Tablo 1: 1946-47 Yıllarını Kapsayan Toplu Fişlemelerde İsimleri Geçen Yargı Mensupları²⁸

Görev Yeri	Vazifesi	Adı ve Soyadı	Fişlenme Gerekçesi
Afyon/ Merkez	Cumhuriyet Savcısı	Hikmet Başaran	DP’yi Tutuyor
Afyon /Bolvadin	Hâkim	Ziya Öneydin	DP ile Alakalı
Ankara /Keskin	Stajyer hâkim	Cengiz Yorulmaz	DP’yi Koruduğu
Balıkesir/ Merkez	Hâkim	Ali Apalıoğlu	DP’yi Koruması
Balıkesir/ Sındırgı	Hâkim muavini	Ömer Lütfi Bozcalı	DP için çalışmış
Balıkesir/ Sındırgı	Sorgu Hâkimi	Osman Çetindal	DP için çalışmış
Balıkesir/ Sındırgı	Yargıç	Refik Gürel	DP için çalışmış
Balıkesir/ Balya	Cumhuriyet Savcısı	Rıfki Tamer	DP ile Alakalı Olduğu
Balıkesir/ Gönen	Mahkeme Başkatibi	Halil Can	DP Lehine çalıştığı
Hatay/Kırkhan	Cumhuriyet Savcısı	Saip Güneş	DP ile alakalı
İzmir / Bergama	Ceza Hâkimi	Rıfat Korkut	DP’yi koruyor
İzmir/Çeşme	Adli Yargıç	Selahattin Tamer	DP ile iş birliği yapmış
Kırklareli/Merkez	Cumhuriyet Savcısı	Hayrettin Ayışık	DP’yi tutuyor
Konya/Bozkır	Hukuk Hâkimi	Galip Bilge	DP’yi koruması
Kütahya/Gediz	Savcı Muavini	Selahattin Ersöz	DP için çalışıyor
Kütahya/Uşak	Yargıç	Celal Arıkan	DP ile alakalı
Muğla/Fethiye	Savcı	Hikmet Bilgin	Müfettiş ve CHP İlçe uzaklaştırılmasını istiyor
Muğla/Milas	Hukuk Hâkimi	Yavuz	DP’yi tutması
Sinop/Merkez	Ağız Ceza Yargıcı	Nuri Erenler	DP hesabına çalışmakta
Tekirdağ/Şarköy	Cumhuriyet Savcısı	Melih Topçu	DP için çalışıyor

28 BCA, 490.01/2052.1.1. Belge içerisinde “yargıç” ve “hâkim” tabirlerinin her ikisinin de aynı anda kullanıldığını görmek mümkündür. Tablo oluşturulurken belgede yazan tabirler esas alınmıştır. Aynı durum fişlenme gerekçesi için de geçerlidir.

Toplu fişlemelerin dışında yargı mensuplarını konu alan münferit raporların sayısı da az değildir. Bunlarda ilk göze çarpan ve öne çıkan tema, yargının DP'yi desteklediği, onun arkasında olduğu imajı ve algısının ortaya çıkması ve bunun neticesinde halkın CHP'den uzaklaşması yönünde duyulan endişedir. Böyle bir durumun CHP'nin işlerini zorlaştıracak hatta çalışmalarını boşa çıkaracağı düşüncesi de bu endişeyi artırmaktadır. Bu çerçevede CHP Hayrabolu İlçe Teşkilatı, Genel Sekreterliğe 17 Ocak 1946'dan itibaren gönderdiği raporlarla, ilçedeki memurlardan duyduğu ciddi rahatsızlığı dile getirmektedir. İlçe Hâkimi Hilmi Argun da şikâyetçi olunan memurlar arasında yer almaktadır. Argun'un DP lehine çalıştığı, DP mensuplarını destekleyerek onların "adalet bizimledir" sözlerini çekinmeden sarf etmelerine imkân tanıdığı belirtilmektedir. Yine CHP mensuplarının ve diğer memurların DP'li olması adına saklamadan gayret gösterdiği; hatta bunun için bir "memurlar kulübü" tesis ederek çevresini genişlettiği bildirilmektedir. Böyle bir hal karşısında CHP İlçe Teşkilatı, talebini ve bunun gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir:

[...] bu hâkimin hareketi, parti işlerimizi baltaladığı burada bulunduğu müddetçe baltalayacağı kanaati bizde kuvvetlenmiştir. Bu vaziyet karşısında Halk Partisi için faaliyette bulunan memur ve partililere mukber olarak kendilerini her türlü bahane muhakemeye düşürmek fırsatını kaçırmamaktadır. Bunu anlayan halk işlerini takip için ürkmüşler ve muhakemeye gitmekten sarfınazar etmektedirler [...] bu adam burada kaldığı müddet hiçbir iş göremeyeceğimiz ve yapacağımız işlerde akim kalacağını anlayarak idare kurulumuz 15/1/1947 günkü toplantısında partimizin bugünkü ve istikbaldeki bakımından da bu hakimin daha fazla kalması gayrı caiz olduğundan kendisinin en kısa bir zamanda ilçemizden uzaklaştırılmasına yüksek dalaletinizi partimizin selameti namına rica eder sevgi ve saygılarımı sunarım.²⁹

Hayrabolu teşkilatının talebi direkt olarak karşılanmamış, bununla birlikte ciddiye alınarak CHP Bölge Müfettişliğinden görüş istenmiştir. Üstünden hayli vakit geçmiş olsa da nihayet 26 Ekim 1947 Kırklareli Milletvekili Edirne Bölge Müfettişi Şevket Ödül, Genel Sekreterliğe, Hâkim Hilmi Argun'un vazifesinden ziyade particilikle uğraştığının tespit edilerek ilgili bakanlıklar nezdinde konuyla alakalı girişimde bulunulduğunu; bu faaliyetleri nedeniyle Cihanbeyli Sorgu Yargıçlığına nakledildiğini ancak Argun'un istifa ederek Lüleburgaz'da avukatlığa başladığını bildirmiştir.³⁰

29 BCA, 490.1.0.0/438.1816.2.

30 BCA, 490.1.0.0/438.1816.2.

Her ne kadar bir hâkimin, bir parti ilçe teşkilatını çalışamaz hale getirmesi, abartılı gibi görünse de bunun başkaca örneklerine de rastlanılmaktadır. Aynı hezeyanı paylaşan hatta daha fazlasını dile getiren başka teşkilatların yazışmaları da vardır. Cizre CHP İlçe Teşkilatı, çalışamaz durumda olmaktan yahut kalmaktan değil; doğrudan parti teşkilatını kapatma ihtimalinden bahsetmektedir. 22 Aralık 1947'de Cizre İlçe Başkanlığının Genel Sekreterliğe gönderdiği yazıda, Cizre ilçesindeki DP müteşebbis heyetinin etkisiz ve dar bir çevreyle sınırlı olmasına karşın Cumhuriyet Savcısı Mümtaz Türel'in alenen arka çıkması nedeniyle DP teşkilatının büyük bir gelişme gösterdiği belirtilmektedir. Savcı Türel'in, Demokratların önde gelen isimlerinden Seyit Halil Onan ile şahsi dostluk kurması ve gece gündüz sık sık görüşmesi, halk üzerinde Savcının DP'yi tuttuğuna dair bir kanı oluşturduğu aktarılmaktadır. Ancak durum, bununla da sınırlı değildir. Savcı, Konya Ağır Ceza Mahkemesi başkanı olan kayınpederinin Adalet Bakanı Şinasi Devrim ile sıkı arkadaşlığını da kullanmaktadır. Bunu dile getirerek Ankara'da kuvvetli arkası olduğu imajı oluşturduğu ve halk üzerinde bu imajın, büyük etki yarattığı ifade edilmektedir. Dahası CHP'nin attığı karşı adımlar etkisiz kalmaktadır. Durumun böyle devam etmesi halinde 20 bin CHP'linin kabilen DP'ye geçeceği ve böyle bir durumda ilçe teşkilatının partiden çekilmek zorunda kalacağı biraz da tehditvari bir dille genel merkeze bildirilerek gereğinin bir an önce yapılması istenmektedir.³¹

DP'nin kurulmasına ve güçlenmesine hizmet etme hususunda bir şikâyet de Kars İl teşkilatından 23 Ağustos 1947 tarihinde Genel Sekreterliğe ulaşmıştır. İlde görev yapan Hâkim Ferda'nın her yerde hükümeti, pek çok konuda ve açıkça tenkit ettiği gibi DP lehine propaganda yaptığı belirtilmektedir. Hâkimin okuduğu gazetelerin de takip edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim muhalif gazetelerde hükümeti eleştiren yazıları, CHP ve hükümet aleyhindeki fikirleriyle birlikte yaydığı rapor edilmektedir. Benzer şekilde yargıç adayı Kemal Kaya'nın da müfrit DP taraftarı olduğu, CHP ve hükümeti eleştirdiği aktarılmaktadır. Ancak dikkat çekilen nokta, Kemal Kaya'nın ilde bir DP teşekkülü için gayret ettiği, birçok faaliyette bulunduğu ve nihayet bu partinin müteşebbis heyetine direktifler verdiğidir. Bu durum karşısında ilgili bakanlıkların dikkatinin çekilmesi talep edilmektedir.³²

Yargı mensuplarının DP'lilere yakın davranması yahut onlarla birlikte zaman geçirmesi dışında, aldıkları kararların da CHP taşra örgütleri tarafından şikâyet konusu olduğu görülmektedir. Bu kararların değerlendirmesi sırasında adil davranıp davranılmadığından ziyade DP lehine olup olmadığına bakılmıştır. Dolayısıyla bu da talep edilenin, tarafsız bir yargı değil; CHP'yi yani iktidarı kayıran bir yargı olduğu izlenimine ve algısına meydan vermektedir.

31 BCA, 490.1.0/444.1834.1.

32 BCA, 490.1.0.0/439.1818.2.

Sivas Bölge Müfettişi ve aynı zamanda Balıkesir Milletvekili olan Muzaffer Akpınar'ın 3 Haziran 1946 tarihinde Palu'dan CHP Genel Sekreterliği'ne aktardığı hadise, böyle bir izlenimi güçlendirecek cinstendir. Palu'ya giden Akpınar, eski mebuslardan olan CHP İlçe müteşebbis heyetinde yer alan Hakkı Akgün'ün Palu DP İlçe Başkanı ile arasında geçen bir münakaşayı ve bunu izleyen olayları aktarmaktadır. DP İlçe Başkanı, teşkilat için kendilerine 5000 lira gönderildiğinden bahsetmiş; Akgün de "Palu'ya 5000 lira gönderecek kadar israf edecek bol paranız varsa bu para herhalde meşru kazanılmış Türk parası değildir" demiştir. Bunun üzerine DP İlçe Başkanı, Hakkı Akgün'ü, temsil ettiği partinin manevi şahsiyetini tahkir ettiği gerekçesiyle savcılığa şikâyet etmiştir. Savcı da Akgün'ü tutuklamama talebiyle mahkemeye sevk etmiş ve hâkim de buna uyararak tutuklama kararı vermiştir. Bölge müfettişi Akpınar, yaşananlar üzerine hâkimle görüşmüş ancak Hâkim, "*Ben tevkifettim....siyasi parti aleyhinde söylemeğe ne hakkı var*" diyerek kararının arkasında durmuştur. Bu bilgileri verdikten sonra Akpınar, hadiseyle ilgili edindiği intiba ve çıkardığı sonucu şu ifadelerle aktarmıştır: *Savcı ve yargıç sarahaten demokrat partiyi desteklemekte ve halk partisini her vesile ile ezmekte ve küçültmektedir. Palu'da halk kaynaşmakta. Parti müteşebbis heyetini kurarken bütün Palulular huzurunda "hükümet partiye istinat eder" demiştim. Bugünkü hareket bizi tekzip etti [...] Palu Elâzığ ilinin en hareketli ve en kalabalık ilçesidir. Halk, partimizin zaafına hükmetmekte ve mukabil partinin himayesini görerek muhteriz davranmaktadır.*³³

Bazı raporlarda da yargı mensuplarının birlikte hareket ettiği ve tek bir yerden yönlendirildiğine, hatta bir şebeke gibi davrandıkları havası yaratıldığına tesadüf edilmektedir. Sivas CHP İl Teşkilatının, Hafik İlçesi Hâkimi Nurettin'in siyasetle iştigal ettiğine dair şikâyeti üzerine başlayan tahkikat, Sivas Bölge Müfettişi Muzaffer Akpınar tarafından yürütülmüş ve ulaşılan netice, Genel Sekreterliğe 9 Temmuz 1947 tarihinde bildirilmiştir. Raporda evvela İl Teşkilatının iddiasının doğru olduğu ve Hâkimin gerçekten DP'li olduğu bilgisine yer verilmektedir. Söz konusu kişinin "temiz ve doğru bir zat olduğu" kabul edilse de hadisenin iç yüzünün çok daha derin ve kapsamlı olduğu şu şekilde aktarılmıştır: *Sivas'ta demokrat partiyi kuranlar, yürütenler Sivaslı genç avukatlar olduğu için çocukluk arkadaşı olarak bütün Sivaslı hakimler demokrat partiyi destelemekte ve binaenaleyh politikayla iştigal etmektedirler. Hâkim Nurettin de bunlar meyanındadır. Bütün bunların akıl hocası Tokat ağır ceza reisi Sivaslı İlhan Dizdar'dır. Daimî temas halindedirler. Dizdar milletvekili seçiminde Sivas'tan müstakil adaylığını koymuştur. Bugün partimizin aleyhtarıdır. Bu civar ilçelerdeki Sivaslı hâkim ve avukatlar üzerinde müessirdir*³⁴.

33 "Demokrat Parti'nin Elazığ'daki faaliyetleri ile ilgili CHP Genel Sekreterliği'ne gelen raporlar", BCA, 490.1.0.0/438.1816.1.

34 BCA, 490.1.0.0/436.1811.1.

Yargı mensuplarıyla ilgili en dikkat çekici yazışmalardan biri, Bilecik İl İdare Kurulu ile Genel Sekreterlik arasında 20 Haziran 1946'da gerçekleşmiştir. Burada yazışmaya konu olan yargı mensubunun sadece siyasete angaje olması değil; aynı zamanda ikili oynadığına dikkat çekilmektedir. CHP Bilecik İl İdare Kurulunun Genel Sekreterliğe göndermiş olduğu yazıda daha önce Bilecik'te Sorgu Hâkimi olan ve o gün için halen Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Muavini bulunan Nuri Sangar'ı konu edinmektedir. İddiaya göre Sangar, seçimler öncesi mebusluk hevesine düşmüş ve CHP Genel Sekreterliğine müracaat etmiş; ancak aday gösterilmeyeceğini anlamıştır. Bunun üzerine Bilecik DP Teşkilatı mensuplarıyla sıkı temasa geçmiş ve bu kez de DP'den aday olmak için çabalamıştır. Bu temas ve çabanın işe yaradığı düşünülmektedir. Nitekim daha DP seçimlere katılma kararını netleştirmeden Bilecik DP İl Teşkilatı tarafından Nuri Sangar'ın adaylığının arz ve teklif edildiği istihbarî bir bilgi olarak sunulmaktadır.³⁵

CHP taşra teşkilatları, genellikle DP ile ilişkisi bulunan yargı mensuplarını şikâyet ederek görev yerlerini değiştirmeye çalışırken bir yandan da CHP'li yargı mensuplarının korunması ve yerlerinin muhafaza edilmesi için çaba harcamışlardır. CHP Van İl İdare Kurulu Başkanı Bahri Çağlar'ın Ağustos 1949 tarihli Genel Sekreterlikten talebi bunun ilginç bir örneğidir. Yazılan dilekçede Van'da görev yapan hakimlerden Hasan Dağa ve Zekeriya Moto ile Savcı Ahmet Adaman'a suç isnat etmek suretiyle iftirada bulunan Van DP İl Başkanı Ahmet Metin hakkında tahkikat yapılması gerektiği ancak hala yapılmadığı belirtilerek tahkikatın bir an önce başlatılması talep edilmektedir.³⁶

4. Öğretmenler

CHP Genel Merkezine gelen raporlarda yoğunluk açısından kayda değer bir diğer memur grubunu da öğretmenler oluşturmaktadır. DP'ye destek verdiği, DP mitingine katıldığı yahut DP'lilerle fazlaca birlikte olduğu iddia edilen öğretmenler, CHP Genel Sekreterliğine bildirilmekte ve çoğunlukla bulundukları yerlerden başka yerlere gönderilmeleri talep edilmektedir.

35 “Bilecik'te Demokrat Parti mitinginin yapıldığı”, BCA, 490.1.0.0/439.1818.1. Belgelerde ismi geçen pek çok kişiyle ilgili herhangi bir ayrıntıya yahut bilgiye ulaşmak mümkün olmamaktadır. Ne var ki bu belgede ve olayda ismi geçen Nuri Sangar, hayli renkli bir şahsiyettir. Nuri Sangar, Beşiktaş Jimnastik Kulübünde profesyonel olarak futbol oynamaktadır. Bir süre hâkimlik ve futbolu birlikte yürütmüştür. Takımda ve futbol camiasındaki ismi, “Tereyağ Nuri”dir. Bir defans oyuncusu olarak rakiplerinden topu tereyağından kıl çeker gibi alması hasebiyle bu lakap verilmiştir. *Cumhuriyet*, 8 Ekim 1970. Sangar, milletvekili adaylığı için gerçekten de CHP'ye başvurmuştur. Hatta 30 Haziran itibarıyla yani bahsi geçen isithbari bilginin geçilmesinden 10 gün sonrasına ait 30 Haziran tarihli belgede hala CHP milletvekili aday adayları arasında adı geçmektedir. “Bilecik ili için mebusluk talebinde bulunanların listeleri”, BCA, 490.1.0.0/292.1175.1. Buna karşın DP'den aday adaylığına dair resmi bir başvuruya rastlanılamamıştır.

36 “Van'daki Demokrat Parti ocaklarının çözüldüğü ve taraftarlarının CHP saflarına geçtiği”, BCA, 490.1.0.0/441.1825.1.

Nazilli CHP İlçe İdare Kurulundan Genel Sekreterliğe 31 Mayıs 1947 tarihinde gönderilen yazıda, ilçe ortaokulunda beden eğitimi öğretmeni olan Kemal Ağaoğlu'yla ilgili hayli kapsamlı bilgi ve değerlendirmeler yer almaktadır. Başka bir ifadeyle CHP zaviyesinden söz konusu öğretmenin dosyası hayli kabarıktır. Evvela 1946'nın 19 Mayıs kutlamalarında merasim komiseri ve merasimi düzenleyen memurlara karşı gelmesinden dolayı çıkan hadise hatırlatılmaktadır. Ardından ise beden eğitimi öğretmeniyle ilgili yapılan değerlendirmede, Kemal Ağaoğlu'nun "*açık ve haris bir şekilde kıp kıp kızıl demokrat*" olduğu; Demokratların gerek resmi ve gerek hususi bütün toplantılarına yemek ve ziyafetlerine katıldığı ve ortaokul öğrencileri üzerinde bu yönde yaptığı tesirin açık olduğu ifade edilmektedir. Üstelik bu hususta yalnız da değildir. Aynı okulun tarih ve coğrafya öğretmeni Hüseyin Gültekin ile Milli Eğitim memuru Ahmet Özer'in de CHP aleyhine "sinsi bir şekilde" çalıştıkları belirtilmektedir. Bu kişilerin CHP aleyhine daha fazla çalışmalarına meydan vermemek için muhakkak ve mutlak surette propaganda yapamayacakları başka yerlere ayrı ayrı nakilleri istenilmektedir.³⁷

12 Haziran'da İlçe Teşkilatı aynı konuda bir yazı daha göndermiştir. Bu kez Kemal Ağaoğlu'nun "kabahatleri" hakkında biraz daha detaylı bilgi verilmektedir. Bu bağlamda Ağaoğlu'nun öğretmen ve memur olduğunu unutarak açıktan ve kasten hükümetin ve CHP'nin aleyhine propaganda yaptığı; öğretmenliğin şeref ve haysiyetini zedeleyecek şekilde DP'lilerle yoğun mesai harcadığı ve hatta onların hususi kâtipliğini üstlendiği; müstear isimle *Demokrat İzmir* gazetesinde hezeyan dolu yazılar yazdığı ve saf köylü vatandaşları hükümet aleyhine kışkırtarak telgraflar yazdığının şüpheye yer olmayacak şekilde anlaşıldığı belirtilmektedir. Bütün bunlarla birlikte Kemal Ağaoğlu'yla ilgili en dikkat çekici iddialardan birisi, ortaokul öğrencileri arasında partcilik cereyanını telkin ettiğidir. Bunun bariz kanıtı ve örneği olarak da 23 Nisan ve 19 Mayıs bayramlarında mezkûr öğretmenin DP'nin kâğıttan yaptırdıkları rozetleri, ortaokul öğrencilerinin göğüslerine takması gösterilmektedir. Bu durumun "*henüz tahsil çağında bulunan yavruların DP'ye kaymalarına amil*" olduğu ifade edilmektedir. Neticede de Kemal Ağaoğlu'nun ilçede kalmasının sakıncalı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu kez sadece ilçeden değil; meslekten de uzaklaştırılması istenmiştir.³⁸

Her iki yazıyı inceleyen CHP Genel Sekreterliği, konuyu araştırması için Aydın Bölge Müfettişi Talat Simer'i görevlendirmiştir. Tetkikatın neticesi, 18 Ekim 1947'de rapor olarak Genel Sekreterliğe sunulmuştur. Rapordan beden eğitimi öğretmeni Kemal Ağaoğlu'nun Nazilli'den Hatay Dört Yol'a tayin edildiği anlaşılmaktadır. Coğrafya öğretmeni Hüseyin Gültekin ile memur Ahmet Özer'in ise telaşa kapılarak siyasi kanaatlerini değiştirmiş gibi görünmeye çalıştıkları; hala DP'yi tuttukları, bununla birlikte

37 BCA, 490.1.0.0/446.1839.1.

38 BCA, 490.1.0.0/446.1839.1.

bu tetkikatı bir uyarı olarak kabul edip hallerine çeki düzen verdikleri ve bu nedenle bulundukları yerde kaldıkları anlaşılmaktadır.³⁹ Dolayısıyla hadisede fatura ödeyen, beden eğitimi öğretmeni Kemal Ağaoğlu olmuş, Nazilli'den Dörtöl'a gönderilerek görev yeri değiştirilmiştir.

Oldukça benzer başka bir hikâye ve figüre Rize'de de rastlanılmıştır. 4 Kasım 1947'de Rize İl Teşkilatı tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen yazıda esasen Celal Bayar'ın Rize'ye yaptığı seyahatin ayrıntıları ve DP'lilerin faaliyetleri aktarılmaktadır. Ancak bu yapılırken ziyaret sırasında dikkat çeken bir öğretmenin faaliyetleri de şikâyet konusu olmuş ve şu ifadelerle Genel Sekreterliğe aktarılmıştır:

Bu seyahatte en çok dikkat çeken esasen Rizeli olup yedi sekiz senedir ortaokulda Türkçe öğretmenliği yapan Ahmet Morgil'in Demokratlardan daha faal olması, bizim aleyhimize Demokratların lehine çalışması hatta okul çocuklarına kâğıttan demokrat rozetleri taktırmasıdır. Bu öğretmen demokratlardan gelen her ferдин sofrasına davetli ve oradan bize atıştıran bir şahsiyettir. Memur olduğunu unutmuş ve Çayeli'nde fiilen parti teşkilatını kurduran ve onlardan müfrit olan bir şahsiyettir. Bunun hakkında gereğinin düşünülmesini ve çocuklarımızı zehirleyecek bu hallerden menini ve başka yere nakliyle okullardan siyasetten uzak tutulmasını diler saygılarımı sunarım.⁴⁰

Ahmet Morgil'in Kemal Ağaoğlu'yla aynı kaderi paylaşp paylaşmadığı hususunda ise herhangi bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Bayar'ın ziyareti neticesinde bir öğretmenin raporlanmasına benzer fakat çok daha ilginç başka bir örnek de Fuat Köprülü ve Refik Koraltan'ın 17 Nisan 1949'daki Elâzığ ziyareti sırasında vuku bulmuştur. Bu ziyaretle ilgili bazı detaylar, CHP Diyarbakır Bölge Müfettişi ve Malatya Milletvekili olan Hikmet Fırat tarafından 5 Mayıs 1949 Genel Sekreterliğe iletilmiştir. Buna göre Köprülü ve Koraltan, Elâzığ ziyareti sırasında DP'li Sadık Erzen namında bir şahsın evinde kalmışlardır. Geldikleri gün kendilerine bir ziyafet tertip edilmiştir. Ancak daveti yapan Sadık Ercan'ın evi ve evinin tertibi böyle bir davet için yeterli olmadığından ziyafet sofrası, kız enstitüsü müdiresinin "bedii zevkiyle" ve kız enstitüsünden yetişmekte olan öğrencilerin yardımıyla hazırlanmıştır. Sofra malzemeleri de kız enstitüsünden sağlanmıştır. Genel Sekreterlik, 14 Mayıs'ta hadiseyi, Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'na bildirmiştir. 28 Mayıs'ta Bakan Banguoğlu, "*Verilen ziyafette, enstitü sofrası malzemesinin kullanılması ve müdürle bazı öğrencilerin yardım işini incelemekteyim. Sonucunun bildirileceğini derin saygılarım arz ederim*" cevabını vermiştir.⁴¹

39 BCA, 490.1.0.0/446.1839.1.

40 BCA, 490.1.0.0/445.1836.1.

41 BCA, 490.1.0.0/438.1816.1.

Öğretmenlerle ilgili belgelerde dikkat çeken başkabir temadaky bedilen seçimlerle bu grubun doğrudan ilişkilendirilmesidir. DP'yi desteklediklerinin anlaşılması yahut bu hususta duyulan bir şüphenin varlığıdır. Amasya milletvekilleri tarafından CHP Genel Sekreterliğine 17 Ocak 1948 tarihinde Amasya Belediye Seçimlerine ilişkin gönderilen rapor ve değerlendirmede öncelikle Amasya'da DP'nin durumundan bahsedilmektedir. Bu kapsamda DP'nin Amasya merkez teşkilatının son zamanlarda oldukça güçlendiğine dikkat çekilmekte ve bunun arkasında yatan amiller belirtilmektedir. DP'yi destekleyenler sıralanırken *“kendilerine müzahir olarak ilk safta gençler, öğretmenlerin en az dörtte üçü, hükümet memurlarının büyük bir kısmı vardır”* ifadesine yer verilmiştir. Yani öğretmenlerin büyük çoğunluğunun DP'yi desteklediği bildirilmiştir.⁴²

Benzer bir örneğe ve değerlendirmeye, 16 Ekim 1949 tarihinde yapılan milletvekilleri ara seçimleri hakkında Seyhan Bölge Müfettişi ve CHP İl İdare Kurulu tarafından hazırlanan raporda rastlanılmaktadır. Muhaliflerin *“baltalayıcı ve engelleyici tedbirleri”* başlığı altında DP'lilerin *“seçim günü evlerinizden çıkmayın oy kullanmaya gitmeyin nasıl olsa sonuçlar belli”* yönündeki propagandasının Mersin ve Tarsus'taki öğretmen kitlesinde karşılık bulduğu ve bunların oy kullanmaya gitmediği belirtilmektedir.⁴³

Bunlarla birlikte öğretmenlerin seçim yenilgisiyle ilişkilendirildiği en kapsamlı belge, 1946 seçimlerinde DP'nin kazandığı Silifke'yle ilgili rapordur. Raporda şehir ve köylerdeki öğretmen ve eğitimcilerin seçimden önceki on beş günlük propaganda devresinde DP'nin tabii ve faal birer üyesi gibi heyecanla ve hararetle çalıştıkları bilgisine yer verilerek bu durumun etkileri şu ifadelerle açıklanmaktadır:

[...] Öğretmen ve eğitimci gibi münevver bir tabakanın halk ve köylü üzerinde yapacakları propagandanın ehemmiyeti inkâr edilmeyecek kadar büyüktür.

Bu grubun kısmi küllisi çekinmeden, kaçınmadan ve pervasızca lokanta, kahve, gazino gibi umumi yerlerde açıkça ve sarahatle DP lehine propaganda yaptıklarından başka DP aday listelerini kullanmak suretiyle de menfi kanaatlerini izhar eylemeleri daha evvelki hareketlerinin hiçbir makamca sorgusuz ve sorumsuz kalmasından ileri gelmiş keyfiyettir.

Şu hale göre, bu zümrenin parti aleyhine çalışmaları, seçimi kaybetmemizde mühim bir rol teşkil etmiştir.⁴⁴

42 “Amasya Belediye Seçimleri ile ilgili soruşturmaya gerek olmadığı”, BCA, 490.1.0.0/244.967.2.

43 “İçel İl İdare Kurulu'nun milletvekili ara seçimi ile ilgili CHP Genel Sekreterliği'ne sunduğu raporu”, BCA, 490.1.0.0/368.1549.1.

44 BCA, 490.1.0.0/160.641.1.

Bu açıklamayı müteakip seçimin kaybedilmesinde etkisi olduğu düşünülen memurların listesi verilmiştir. Listenin önemli bir kısmı, öğretmenlerden müteşekkildir.

Tablo 2: Silifke İlçesinde Seçimlerin Kaybedilmesinden Sorumlu Tutulan Memurlar Arasında Yer Alan Öğretmenlerin Listesi.⁴⁵

Adı ve Soyadı	Memuriyeti	Doğum Yeri	Seçimde Takip Ettiği Menfi Durum
Enver Levent	Silifke Ortaokul Öğretmeni	Silifke	Demokrat parti lehine oy verme ve propaganda
Nafi Yaman	Silifke Ortaokul Öğretmeni	Uşak	Demokrat partiye oy verme
Nihat Yahşioğlu	Silifke İlkokul Öğretmeni	Silifke	Demokrat parti lehine oy verme ve propaganda
Mevlüt Yılmaz	Silifke Milli Eğitim Memuru	Silifke	Demokrat parti lehine oy verme ve propaganda
Kemal Erden	Öğretmen	Silifke	Demokrat parti lehine oy verme ve propaganda
Vehbi Önen	Silifke Kocapınar Köy Öğretmeni	Silifke	Demokrat parti lehine oy verme ve propaganda
Muazzez Önen	Silifke Cumhuriyet Öğretmeni	Silifke	Demokrat parti lehine oy verme ve propaganda
Necmi Oktay	Silifke İnönü Okulu Öğretmeni	Van	Demokrat parti lehine oy verme ve propaganda
Ahmet Bozbey	Silifke Cumhuriyet Okulu Öğretmeni	Kayseri	Demokrat parti lehine oy verme ve propaganda
İhsan Ögüş	Silifke İnönü Okulu Öğretmeni	Silifke	Demokrat parti lehine oy verme ve propaganda
Nesime Bozbey	Silifke Cumhuriyet Okulu Öğretmeni	Mersin	Demokrat parti lehine oy verme ve propaganda
Fazıl Soysal	Silifke Cumhuriyet Okulu Öğretmeni	İşkodra	Demokrat parti lehine devamlı propaganda, muhalif gazetelere muhabirlik, Demokrat Partiye oy verme ve verdirme, hala da C.H.P. aleyhine propaganda
Mualla Soysal	Silifke Cumhuriyet Okulu Öğretmeni	Adana	Demokrat parti lehine oy verme ve verdirme
Niyazi Belenli	Silifke Kavak Köyü Öğretmeni	Silifke	Demokrat partiye oy verme
Rüştü Doğan	Silifke Ortaokul Kâatibi	Silifke	Demokrat parti lehine oy verme ve partimiz aleyhine propaganda
Fahri Kulakçı	Silifke Çadırılı Köyü Öğretmeni	Silifke	Demokrat parti lehine propaganda ve oy verme
Ali Uysal	Taşucu Eğitimci	Taşucu	Demokrat parti lehine propaganda ve oy verme
Mehmet Ali Uğur	Çiftlik Köyü Öğretmeni	Silifke	Demokrat parti lehine propaganda ve oy verme

45 BCA, 490.1.0.0/160.641.1.

“Münevver bir tabaka” olarak nitelenen öğretmenlerin halk üzerindeki etkisi anlaşılmış olacak ki bazen de seçimden önce bir önlem olarak DP’li öğretmenler şikâyet edilmektedir. 1950 seçimlerinden kısa bir süre önce Bitlis İl Yönetimi, kendisine o sırada bucak olan Adilcevaz’dan gelen ve 25 Mart 1950’de DP teşkilatının açılışı sırasında yaşananları konu alan raporu, CHP Genel Sekreterliğine aktarmıştır. Raporda Bucak Merkez İlkokulu Başöğretmeni İhsan Ersan, Öğretmen Ahmet Ören, Hamit Kesciler, Mehmet Çalmak ve DP saymanı olan Ahmet Erişhan’ın kardeşi öğretmen vekili Salih Erişahin’in, mesai saatlerini terk ederek söz konusu mitinge iştirak ettikleri ve ismi bilinmeyen ancak DP müfettişi olduğu belirtilen konuşmacının CHP aleyhindeki sözlerini, şiddetle ve sürekli bir surette alkışladıkları aktarılmaktadır. Hatta Başöğretmen İhsan Ersan’ın DP müfettişinin sözlerini müteakip elini sıkarak takdirle karşıladığı belirtilmektedir. Bununla yetinmeyen mezkûr öğretmenlerin her gün DP binasına gittikleri ve burada vakit geçirdikleri, herkesi DP’ye kayda çalıştıkları eklenmektedir. Ancak raporu hazırlayanların içleri rahattır. Yahut öyle görünmeye çalışmaktadırlar. Nitekim CHP’ye ve hükümete candan bağlı olan halkın, öğretmenlerin bu faaliyetlerini nefretle karşıladıkları düşünülmektedir. Bununla birlikte her ihtimale karşı beş öğretmenin de Adilcevaz’dan başka bir yere nakilleri talep edilmektedir.⁴⁶ Görünen o ki iktidarı kaybetmeye ramak kala dahi CHP taşra teşkilatları, memurlar üzerinde hala yaptırım gücüne sahip olduklarını düşünmektedirler.

5. Diğer Memurlar

Dört ana grup dışında hakkında şikâyetler bulunan ancak tek başına bir başlık teşkil edecek kadar veri sağlanmayan başka memurlar da mevcuttur. Bunlar arasında da doktorlar başı çekmektedir. Mardin’in Kızıltepe CHP İlçe Teşkilatı, 12 Eylül 1946’da ilçede görevli Hükümet Doktoru Muzaffer Akyol’u konu alan bir yazıyı Genel Sekreterliğe iletmek üzere Mardin İl Teşkilatına göndermiştir. Yazıda, ilçede DP teşkilatı kurulmadığı fakat hükümet tabibi Akyol’un gerek ilçede gerekse köylerde yaptığı propaganda neticesinde ilçede DP’nin teşekkül ettiği belirtilmektedir. Bunun dışında milletvekilliği ve il genel meclisi seçimlerinde de Akyol’un, DP hesabına çalıştığına işaret edilerek “*halkın fikirlerini zehirlemek*” ile itham edilmiştir. Buna rağmen seçimleri CHP’nin kazandığı ve DP teşkilatının havlu atarak siyasi sahneden çekilmeye karar verdiği ifade edilmektedir. Belgede aktarılanlara göre tam bu noktada Doktor Akyol, yeniden devreye girmiş ve DP’lileri cesaretlendirerek mücadeleye devam etmelerini sağlamıştır. Akyol’un bununla yetinmeyeceği faaliyetlerinin ilçe ve köylerde ikiliğe ve hükümete karşı düşmanlığa yol açacağı gerekçesiyle Kızıltepe’den uzaklaştırılması istenmektedir. Genel

46 “Demokrat Parti’nin Bitlis’teki faaliyetleri ile ilgili CHP Genel Sekreterliği’ne gelen raporlar”, BCA, 490.1.0.0/442.1829.2.

Sekreterlik, yaptığı inceleme neticesinde iddiaların doğru olduğuna kanaat getirmiş ve Akyol'un *Ankara Bölgesi Sıtma Savaş Başkanlığı Merkez Şubesi Tabipliğine* tayin edilmesi sağlanmıştır.⁴⁷

Aydın CHP İl Teşkilatının Genel Sekreterliğe gönderdiği 26 Mart 1947 tarihli yazı da bir hekimi konu almaktadır. Ne var ki bu kez mesele sadece muhalif olmakla sınırlı değildir. Bir “nankörlük” ve “hayal kırıklığı” olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu yazıda Kütahya il merkezinde sıtma ile mücadele doktorluğu yapmakta olan Dr. Mustafa Tavaslıoğlu'nun Nazilli CHP İlçe Teşkilatı ve CHP'li belediyesinin yardımıyla okutulup yetiştirildiği halde üç ay evvel köyü Horsunlu'ya [Kuyucak] gelerek halkı, DP'ye katılmaya teşvik ettiği ve “ektiği tohumun tesirsiz de kalmadığı” bildirilmiştir. Bu şikâyet ve uyarı üzerine durumun incelendiği ve doktorun takip edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim 31 Mayıs 1947'de Kütahya'dan gelen yazıda, Müfettiş incelemesinde anormal bir duruma rastlanılmadığı ama her ihtimale karşı Tavaslıoğlu'nun takip edileceği bildirilmiştir.⁴⁸

Halkla temas halinde ve bilhassa taşrada üretici nüfus üzerinde önemli bir etkiye sahip olan banka müdürleri de zaman zaman şikâyet konusu olmuştur⁴⁹. Van CHP Merkez İlçe Başkanlığı, İl Başkanlığı ve Genel Sekreterlik arasındaki 1947 Aralık'ında yaşanan yazışmalardan biri, Ziraat Bankası Van Şubesi müdürünün CHP'li köylülere zorluk çıkarmasıyla ilgilidir. Buna göre CHP'li köylülerin kredi ve kredi erteleme talepleri reddedilmektedir. Ancak işin daha ciddi tarafı, talepleri reddedilen köylülerin DP il başkanlığına başvurduktan sonra işlerinin çözülmesi ve dileklerinin yerine getirilmesidir. Bu durumun, DP'nin kudret ve kuvvet sahibi olduğuna dair bir izlenime vesile olurken aynı zamanda CHP'yi DP karşısında zayıf gösterdiğine dikkat çekilmektedir. Nitekim diğer memurlar da şube müdürüne uymakta ve CHP'lilerin işlerini zorlaştırmaktadır. Şu hâlde katılım ve keyfi muamele yapan banka müdürü ve şube personelinin hakkında icap edenin yapılması yani uzaklaştırılması istenilmektedir. Söz konusu bu isteğin yerine gelip gelmediği hususunda ise herhangi bir kayda rastlanılmamıştır⁵⁰.

Ziraat Bankasıyla ilgili bir başka yazışma ise DP'li bir memuru değil; DP'lilerin şikâyet ettiği CHP'li bir memuru konu edinmektedir. Meselenin esas yüzünü göstermesi açısından kıymetli bir örnektir. Diyarbakır CHP İl Yönetimi tarafından 3 Ekim 1947'de Genel Sekreterliğe gönderilen raporda Diyarbakır Ziraat Bankası Şube müdürü Hulusi Yetişkin'in, CHP'nin

47 BCA, 490.1.0.0/444.1834.1.

48 BCA, 490.1.0.0/446.1839.1.

49 DP kurulduğu ilk dönemde Banka müdürleriyle ilgili bir beklentinin oluştuğunu Utku, şu ifadelerle aktarmaktadır: *Celal Bayar'ın arkasında, kurucu bulunduğu İş Bankası memurları, mensupları ve iktisat bakanlığı memur ve mühendislerinden oluşan iktidara küskün büyük bir taraftar kütlesi var.* Emrullah Nutku, *Demokrat Parti Neden Çöktü ve Politikada Yitirdiğim Yıllar 1946-1958, Siyasi Anılarım*, (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1979), 14.

50 BCA, 490.1.0.0/441.1825.1

faal bir üyesi olduğu ve DP İl Teşkilatı tarafından iftira ve şikâyet maruz bırakıldığı, Ziraat Bankası Genel Merkezinin de bunları ciddiye alarak şube müdürünün üstünde bir baskı oluşturulduğu belirtilmektedir. İl teşkilatınca CHP saflarında yer alan bu memurla ilgili talep ise şu şekilde ifade edilmiştir: “Diyarbakır’daki Devlet memurları içinde bile DP hesabına çalışan binlerce memur varken mahiyetleri memleketçe malum birkaç bedmayenin şikâyeti ve yaygarası üzerine böyle değerli bir arkadaşımızın feda edilmesi ne partililik ve ne de hükümetçilik zihniyeti ile telif edilemez.”⁵¹ Bu örnek, tek partili sistemin eski alışkanlıklardan kolay vazgeçilemeyeceğinin en bariz örneklerinden birini teşkil etmektedir. Nitekim açıkça parti ve hükümetin özdeş olarak görüldüğünün kabul edildiğini ve buna göre davranıldığının itirafıdır. Bir memurun DP’li olması kabahat iken CHP’li olması ayrıcalık nedeni olarak addedilmektedir.

Bitlis CHP İl İdare Kurulu tarafından 9 Şubat ve 8 Mart 1949 tarihlerinde Genel Sekreterliğe gönderilen yazılarda da başka bir Ziraat Bankası personeli konu edinilmiştir. Aktarılanlara göre Bitlis İl Defterdarı Hamdi Özer ve Tekel Müdürü Cafer, Ziraat Bankası Veznedarı Necati Kalay’ın görevinden uzaklaştırılması için girişimde bulunmuşlardır. Bitlis İl Teşkilatı bu girişimin karşısındadır. Nitekim Defterdar ve Tekel Müdürünün Bitlis DP İl Başkanı Adil Şerefhan’la gece gündüz vakit geçirdiklerine dikkat çekilmiş ve bunların DP adına çalışan iki yüzölçü kişileri olduğu vurgulanmıştır.⁵²

17 Ocak 1947’de Hayrabolu CHP İlçe İdare Kurulundan İl İdare Kuruluna gönderilen yazı da pek çok memurun ismini içermektedir. Bu isimlerin, her ne suretle olursa olsun ilçeden uzaklaştırılmasının memleket ve CHP adına önemli olduğu belirtilmiştir.⁵³

Tablo 3: Hayrabolu İlçesindeki DP’li Memurların Listesi⁵⁴

Ad-Soyad	Vazifesi	Şikâyet Gerekçesi
Kemal Alp	Mal Müdürü	Bu adam bilaistisna alenen bu parti yıkılmalı ve yenisi gelmeli. Bu idare yıkılmadıkça hiçbir iş olmaz
Fikret Tezel	Posta Şefi	Bu da hâkime ek olmaktadır. Postaneye mektup hiçbir suretle veremeyiz
Muammer (ve Karısı)	Öğretmen	Bu hoca karısı ile birlikte Saray kazasında muhalif partiye pusula dağıtmış halen de hep Vatan gazetesini takip etmektedir.
İbrahim Turan	Veteriner	Bu adam her kasaptan kanun harici para almakta ve açıkça muhalif partiden olduğunu izhar etmektedir.
Rıza Atalay	Maliye Varidat	Bu çok gaddar bir memurdur. Ufacık esnaflarımızı hercümereç etmektedir. Bunun da başka bir yere gitmesi çok mühimdir.

51 “Diyarbakır Ziraat Bankası Müdürü Hulusi Yetişkin’in Demokrat Parti tarafından Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü’ne şikâyet edildiği”, BCA, 490.1.0.0/152.605.2.

52 BCA, 490.1.0.0/442.1829.2.

53 BCA, 490.1.0.0/438.1816.2.

54 BCA, 490.1.0.0/438.1816.2.

Yine aynı ilçeden 30 Temmuz 1948'de bu kez CHP'li olduğunu belirten İbrahim Alagöz adında sivil bir vatandaş, CHP Genel Sekreterliğine bir şikâyet mektubu göndermiştir. DP'nin ilçedeki varlığını bazı memurlara isnat etmiş ve bunların desteği olmaksızın muhalefetin barınamayacağını dile getirmiştir. Listede *Hükümet tabibi Alaettin İnal, Varidat Memuru Şinasi Kurşun, Asteğmen Hamdi, İlçe Ebesinin eşi Kadir Birol ile isimleri yazmayan Mal Müdürü, Banka müdürü, Toprak Mahsulleri Ofisi çalışanları* yer almaktadır. Bu memurların Hayrabolu ve CHP için büyük bir tehlike olmakla beraber CHP'lilere karşı soğuk davranıp işlerini yapmadıklarını belirtmektedir. İşin ilginç kısmı ise şikâyetin ciddiye alınarak Edirne Bölge Müfettişliğine incelemesi için sevk edilmesidir.⁵⁵

Hayrabolu ilçesindeki şikâyetlerde dikkat çeken noktalardan biri de memurun değil; eşinin şikâyet edilmesidir. Nitekim bazen memurlar, kendi eylemleri ve niteliklerinden dolayı değil; yakınları ve aileleri nedeniyle şikâyet konusu olmaktadır. Bunun münferit bir örneğini, 1947 Ocak ve Şubat aylarında CHP İl Teşkilatı ve Genel Merkez arasında gerçekleşen yazışmalarda görmek mümkündür. Yazışmaların odağında Gümüşhane Nüfus Müdürü Süleyman Sungur ve DP İl Teşkilatı kurucularıyla olan akrabalık ilişkisi yer almaktadır. Bu ilişki nedeniyle Sungur'un DP'yi kalkındırmak, halkı CHP'den ayırmak için propaganda yaptığı öne sürülmektedir. Özellikle köylülerin ve köy muhtarlarının nüfus müdürlüğüyle olan işleri sırasında bu kişinin yapacağı CHP aleyhindeki propagandaların muhtar seçimlerinde olumsuz rol oynayacağı ihtimaline istinaden, seçimlerden önce başka bir yere nakli istenmektedir.⁵⁶

Memurlar bahsinde merkezden taşraya geçici bir görev yahut münferit bir iş için gönderilen devlet görevlilerinin de şikâyet konusu olduğu örnekler mevcuttur. Daha önceki pek çok örnekte memurlar yerleşik ve şikâyet edenlerle tanışık olmaları mümkündür. Dolayısıyla aralarındaki bir husumetin, şikâyet vesile olması ihtimali söz konusudur. Ancak bu kez böyle bir ihtimalden bahsetmek mümkün değildir. 16 Temmuz 1948 tarihinde CHP'nin Mürefte Bucak ve Şarköy ilçe teşkilatları, bölgeye görevli gelen mühendisleri telgrafla CHP Genel Sekreterliğine şikâyet etmişlerdir. Mürefte Mahallesi'nde petrol aramak için gelen bir grup genç mühendisin, halkın fikir ve kanaatlerinin aksine DP adına propaganda yaptıkları belirtilmekte ve bu kişilerin Mürefte'den uzaklaştırılması istenilmektedir. Şarköy'de ise ilçeye gelen Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü mühendislerinden Ziya ve arkadaşlarının dolaştıkları yerlerde DP için pervasızca propaganda yaptıkları halkı hükümete karşı kıskırttıkları belirtilmektedir. Şikâyetler üzerine Genel Sekreterlik konuyu, ilgili bakanlıklara aktarmış ve tetkik için müfettiş görevlendirilmiştir.⁵⁷

55 BCA, 490.1.0.0/438.1816.2.

56 "Demokrat Parti'nin Gümüşhane'deki faaliyetleri ile ilgili CHP Genel Sekreterliği'ne gelen raporlar", BCA, 490.1.0.0/438.1817.3.

57 BCA, 490.1.0.0/438.1816.2.

Daha detaylı incelenme fırsatı bulunan bu örnekler dışında gerek toplu fişlemelerde gerekse münferit yazışmalarda pek çok memurun daha ismi geçmektedir. Maliye ve vergi memurlarından, orman bekçilerine, PTT çalışanlarından veterinerlere, mühendislerden hazine avukatlarına kadar akla gelebilecek pek çok memurun ve devlet görevlisinin CHP teşkilatları ve kurullarınca DP'li oldukları yahut DP'lilerle ilişkileri bulunduğu gerekçesiyle CHP Genel Sekreterliğine bildirilmesi ve şikâyet edilmesi söz konusudur.

Sonuç

Türkiye’de çok partili hayata geçiş süreci, yalnızca sandıkta değil aynı zamanda bürokraside de sıkı bir mücadeleye ve önemli bir kırılmaya tanıklık etmiştir. Doğal olarak böylesine köklü bir değişim sürecine uyum sağlamaya çalışan kamu görevlilerinin de sadece birer bürokrat değil, aynı zamanda iktidar tarafından siyaseten konumlandırılan, denetlenen ve gerektiğinde gözden çıkarılan yahut tasfiye edilmesi gereken aktörler olarak addedildiği, net bir şekilde görülmüştür. Neticede memurlar ve bürokratlar arasında makbul ve makbul olmayanlar şeklinde bir ayrıma gidilmiştir. Ayrıca bu ayrım sırasında kullanılan dil ve ifadeler de dönemin siyasal ve bürokratik atmosferinin ne denli kutuplaşmış olduğunu belgelemektedir.

Böylesine kutuplaşmanın egemen olduğu bir ortamda kamu görevlilerinin, tarafsızlık içerisinde ve adil bir şekilde görevlerini ifa etmelerinin neredeyse imkânsız hale geleceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Kaldı ki siyasete bulaşmamış yahut herhangi bir siyasi tavrı olmayan memurlar için de benzer durum söz konusudur. Nitekim 1946-1950 arasındaki CHP belgeleri, açıkça göstermiştir ki memurlar, yalnızca muhalefete bağlı olmaları nedeniyle değil; tarafsız kalmaları yahut iktidar partisine yeterli sadakati göstermemeleri nedeniyle de fişlenebilmekte, görevlerinden alınabilmekte ve başka bir yere sürülebilmektedirler. Bu da Türkiye’de tek partili sistemin ve dönemin, devlet ile partiyi özdeşleştiren yapısal niteliğini, açıkça ortaya koymaktadır. Doğrudan siyasetle meşgul olmayan memurlarla ilgili belgelerde dikkat çekici başkaca bir husus daha mevcuttur. Siyasetle hiçbir ilgisi olmasa dahi bir kamu görevlisinin, gündelik yaşam pratikleri, sosyal ilişkileri ve hatta akrabalıkları üzerinden fişlendiğini veya görev yerinin değiştiğini görmek de mümkündür.

Bütün bunlarla birlikte memurlar üzerindeki fişlemenin sadece çok partili hayata geçiş sürecinin siyasal gerilimi ve gerginliğinin bir çıktısı olmadığı; devletin bürokratik aygıtının siyasallaşmasının, Türkiye’de bir teamül haline geldiğini söylemek de yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda fişlemelerin belli memur grupları üzerinde yoğunlaşmasının da tesadüfi olmadığını düşünmek mümkündür. Çalışmanın ele aldığı belgelerdeki yoğunluk evvela karar alma mercii olma ve toplumu etkileme olanağına göre belirmiştir. Bu bağlamda

mülki idare amirlerine ve yargı mensuplarına özel bir önem atfedildiğini iddia etmek mümkündür. Bu grupların DP ile münasebetine ayrıca dikkat ve özen gösterilmiştir. Yine ihtimaldir ki bilhassa taşrada etkinliğin Jandarma üzerinden sağlanacağı düşüncesiyle hareket edilmiştir. Küçük bir kasabadaki karakol komutanının dahi iktidarın temsilcisi olması istenilmiştir. Öğretmenler ise toplum nezdinde en muteber gruplardan biri olarak addedilmiş ve bunların da DP'yi desteklememesi istenmemiştir. Ne var ki bütün bu gruplarla ilgili çabasının ters teptiği de ortadadır. Belki de CHP'nin gerçekten bir bürokratik tarafsızlık tesis etmeye çalışmaması, en büyük hatalarından biri olmuştur. Nitekim 1950'de iktidarını kaybetmesinin ardından böyle bir tarafsızlığa en çok ihtiyaç duyan bu kez muhalefete düşen CHP olacaktır.

KAYNAKÇA**I. Arşiv Belgeleri****Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)**

- “Amasya Belediye Seçimleri ile ilgili soruşturmaya gerek olmadığı”, BCA, 490.1.0.0/244.967.2.
- “Bazı il ve ilçelerde propaganda komitelerinin oluşturulduğu ve bu komitelerin seçim propagandalarına dair raporları”, BCA, 490.1.0.0/1393.623.1.
- “Bilecik’te Demokrat Parti mitinginin yapıldığı”, BCA, 490.1.0.0/439.1818.1
- “Bilecik ili için mebusluk talebinde bulunanların listeleri”, BCA, 490.1.0.0/292.1175.1
- “CHP Kayseri İl İdare Kurulu’ndan Genel Sekreterliğe gelen dilek ve şikayetler”, BCA, 490.1.0.0 / 478.1947.1.
- “Cumhuriyet Halk Partisi teftiş teşkilatı ve müfettişlere gönderilen tamimler ile müfettişler toplantısında görüşülen konular”, (BCA), 490.1.0.0/728.494.1.
- “Demokrat Parti’nin Aydın İl Kongresi raporlarının CHP Genel Sekreterliği’ne gönderildiği”, BCA, 490.1.0.0/446.1839.1
- “Demokrat Parti’nin Bitlis’teki faaliyetleri ile ilgili CHP Genel Sekreterliği’ne gelen raporlar”, BCA, 490.1.0.0/442.1829.2.
- “Demokrat Parti’nin Elazığ’daki faaliyetleri ile ilgili CHP Genel Sekreterliği’ne gelen raporlar”, BCA, 490.1.0.0/438.1816.1.
- “Demokrat Parti’nin Gümüşhane’deki faaliyetleri ile ilgili CHP Genel Sekreterliği’ne gelen raporlar”, BCA, 490.1.0.0/438.1817.3
- “Demokrat Parti’nin Kars’ta 2. kuruluş yıl dönümü toplantısını tamamladığı”, BCA, 490.1.0.0/439.1818.2.
- “Demokrat Parti’nin Mardin ve ilçelerinde teşkilatını tamamladığı”, BCA, 490.1.0.0/444.1834.1.

- “Demokrat Parti’nin Tekirdağ Kongresi’nin yapıldığı”, BCA, 490.1.0.0/438.1816.2.
- “Demokrat Parti’nin Uşak’taki faaliyet raporlarının CHP Genel Sekreterliği’ne gönderildiği”, BCA, 490.1.0.0/440.1824.4.
- “Diyarbakır Ziraat Bankası Müdürü Hulusi Yetişkin’in Demokrat Parti tarafından Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü’ne şikâyet edildiği”, BCA, 490.1.0.0/152.605.2.
- “Görevlerini kötüye kullanan memurlar hakkında tamim”, BCA, 490.1.0.0/9.46.1.
- “İçel İl İdare Kurulu tarafından Silifke İlçe Başkanlığı’nın yazılarına cevap verildiği”, BCA, 490.1.0.0/160.641.1
- “İçel İl İdare Kurulu’nun milletvekili ara seçimi ile ilgili CHP Genel Sekreterliği’ne sunduğu raporu”, BCA, 490.1.0.0/368.1549.1.
- “Kayseri’de CHP karşıtı partilerin faaliyetleri ile ilgili raporlar”, BCA, 490.1.0.0/439.1818.3.
- “Muhtelif Parti mensuplarına ait fişler”, BCA, 490.01.0.0/2052.1.1
- “Muş’ta Demokrat Parti faaliyetlerinin yok denecek kadar az olduğu”, BCA, 490.1.0.0/440.1824.3.
- “Siirt’te Demokrat Parti yanlılarının siyasi faaliyette bulundukları”, BCA, 490.1.0.0/445.1836.1
- “Van’daki Demokrat Parti ocaklarının çözüldüğü ve taraftarlarının CHP saflarına geçtiği”, BCA, 490.1.0.0/441.1825.1.
- “Yeni kurulan partiler karşısında Parti mensuplarına düşen görevleri bildiren tamim”, BCA, 490.1.0.0/6.28.25.

II. Resmi Yayınlar

Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi, Ankara: 1339

Resmî Ceride (31 Mart 1926, Yıl 4, Sayı: 336)

III. Kitaplar ve Kitap Bölümleri

Arcayürek, Cüneyt, *Demokrasinin İlk Yılları 1947-1951*. Ankara: Bilgi Yayınları, 1985.

Karpat, Kemal H., *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.

- Koçak, Cemil, *CHP Genel Sekreterliği (1930-1945)*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2018.
- Koçak, Cemil, “Tek-Parti Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi’nde Parti Müfettişliği”, *Tarık Zafer Tunaya’ya Armağan* içinde, 459-494. İstanbul: İstanbul Barosu Yayını, 1992.
- Özbudun, Ergun, “Türkiye’de Devlet Seçkinleri ve Demokratik Siyasal Kültür”, *Türkiye’de Demokratik Siyasal Kültür* içinde, 15-30. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, 1995.
- Toker, Metin, *Tek Partiden Çok Partiye 1944 -1950*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990.
- Uran, Hilmi, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*. İstanbul: İş Bankası Yayınları 2008.
- Nutku, Emrullah, *Demokrat Parti Neden Çöktü ve Politikada Yitirdiğim Yıllar 1946-1958, Siyasi Anılarım*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1979.

Extended Abstract

This study investigates how public officials in Türkiye were subjected to political repression and surveillance by the ruling Republican People's Party (CHP) during the country's transition from a single-party regime to a multi-party political system between 1946 and 1950. It focuses specifically on civil servants who were blacklisted by the CHP for allegedly supporting, sympathizing with, or failing to oppose the newly formed opposition, the Democrat Party (DP). The research draws on a range of official documents, including internal correspondence, inspection reports, and complaints submitted by provincial party branches to the CHP's General Secretariat. These materials provide insight into the mechanisms through which bureaucratic loyalty was monitored and enforced during a period of political transformation.

In the single-party period, the CHP was not merely a political organization but functioned as an extension of the state itself. Within this framework, civil servants were expected to demonstrate unwavering allegiance not only to the state but also to the ruling party. The principle of political neutrality, a key tenet of modern public administration, was not only discouraged but often interpreted as disloyalty. The establishment of the DP in 1946 disrupted this model, challenging the entrenched norms of administrative conformity. As competition between parties intensified, the CHP began to treat even neutral behavior among civil servants as a political threat.

The study classifies blacklisting cases into five categories. These include provincial administrators such as district governors, law enforcement personnel such as gendarmerie and police officers, judicial officials including judges and prosecutors, educators such as teachers and school directors, and a broader category referred to as "other civil servants." This final group includes professionals such as doctors, bank managers, and postal workers. Across all categories, the central theme is that perceived proximity to the DP, or even the absence of overt loyalty to the CHP, was sufficient to provoke disciplinary action.

Provincial administrators, especially district governors, were closely monitored by local party branches. Reports frequently accused these officials of failing to prevent DP activities, refusing to support pro-CHP candidates, or allowing fair elections for village headmen. Behaviors grounded in professional impartiality were often interpreted as signs of political defiance. In some cases, governors were accused of maintaining social relationships with DP supporters or failing to participate in CHP-sponsored public events. These associations, even when informal or incidental, were considered harmful to the party's interests.

Law enforcement officials were similarly targeted. Gendarmerie commanders and police chiefs were reported for showing leniency toward opposition activities or for failing to intervene in political gatherings. Some were accused of collaborating with DP sympathizers, while others were blamed for the CHP's losses in local elections. The accusations were often based on subjective impressions or community rumors rather than concrete evidence. Nonetheless, many of these officials faced administrative investigation, reassignment, or other forms of sanction.

Judicial personnel were subjected to the most intense level of scrutiny. Judges and prosecutors were blacklisted for expressing independent political opinions, ruling in favor of DP affiliates, or simply displaying an unwillingness to cooperate with the CHP's political goals. In certain cases, local party officials claimed that judicial figures were organizing covert networks in support of the opposition. These allegations reveal a fundamental mistrust of judicial independence within the ruling party. Legal impartiality was not regarded as a professional virtue but rather as a political liability.

Educators were also carefully observed. Teachers who participated in opposition events, socialized with DP supporters, or were rumored to have discussed politics in the classroom were often reported by local party members. In more serious cases, teachers were accused of promoting DP ideology to students or distributing opposition materials. Even minor infractions could lead to punitive transfers, demotions, or dismissal. The CHP viewed the education system as a strategic domain for ideological control and considered politically unreliable teachers as threats to both electoral outcomes and state stability.

Other civil servants, though less numerous in the documentation, were also subject to political oversight. Doctors were accused of influencing patients' political views. Bank officials were reported for providing favorable treatment to opposition-aligned individuals. Postal workers were suspected of interfering with politically sensitive correspondence. In some instances, the family members or acquaintances of civil servants were cited as reasons for suspicion. These examples illustrate the extent to which political conformity was expected to permeate all aspects of personal and professional life.

A notable feature of the blacklisting documents is their accusatory tone and informal evidentiary basis. Many reports were based on subjective observations, rumors, or assumptions rather than documented misconduct. Nonetheless, the CHP General Secretariat often acted on these complaints, launching formal investigations or taking direct administrative action. For civil servants, being mentioned in one of these reports could lead to reputational harm and long-term career consequences, regardless of whether the allegations were substantiated.

This study argues that these practices were not isolated incidents of local overreach but part of a broader institutional culture in which state administration was politicized. The CHP did not merely seek passive compliance from civil servants but demanded active political alignment. Party loyalty was equated with administrative competence, and deviation from the ruling party's ideological line was treated as a disciplinary offense.

Ultimately, this research offers a window into the bureaucratic dimensions of Türkiye's democratization process. While the formation of opposition parties and the holding of elections signaled a formal move toward political pluralism, the state apparatus remained deeply embedded in a culture of partisan control. Civil servants were not merely administrative agents but were treated as political subjects whose careers were contingent upon their perceived ideological orientation. This dynamic underscores the continuing tension between the principles of bureaucratic neutrality and the realities of party-state fusion.

By documenting how civil servants became targets of surveillance and political discipline during this transitional period, the study contributes to a deeper understanding of authoritarian legacies in Turkish political development. It also highlights enduring questions about the role of the state in regulating political expression within the public sector, issues that continue to shape debates in contemporary governance and public administration.